

Zemplényi Lászlóné: Háborús tanfolyam — Kriegislehrgang — nők részére Ber- linben.

Hogy a német hadsereg mily eredményesen küzd három fronton egyszerre, azt mindenki tudja és méltányolja, de hogy a német nők mi mindent tesznek, hogy a frontok mögött és az egész birodalomban a gazdasági életet, a szociális működést fentartsák ezekben a súlyos időkben, azt Magyarországon még nem sokan tudják. Erről az érdekes témairól akarok írni, és a magvai nőket arra buzdítani, hogy a német asszonyok nemes példáját kövessék.

Németországban már a háború kitérése előtt számtalan nőegyesület működött áldásosán, már évtizedek óta a gazdasági és szociális élet legkülönbözőbb ágaiban. Ezer és ezer nő nyert kiképzést, mint hivatásos betegápolónő, újabb ezrek végeztek ápolónői tanfolyamot és szereztek praxist a különböző kórházakban, és ezek aztán átvették a civilápolás nagy munkáját, mikor a vöröskeresztes kolléganők a katonaság körül tettek szolgálatot.

De a német nők munkája nem merült ki a betegápolásban, hanem vállvetve dolgoztak az egészségesek érdekében, főztek a bevonult katonák családtagjai részére en gros a «Notstandsküche»-kben, dajkálták a hadbavonultak csecsemőit, foglalkoztatták a kicsinyeket, menedéket nyújtottak a keletporoszországi agyonhajszolt nyomorultaknak, szóval dolgoztak fáradhatatlanul szociális téren.

Hogy milyen óriási munkát végeztek a német nők a népelelmezés terén, az egyenesen mesészerű. Ha Magyarországon csak századrész annyi alapos és lelkes munkát tudtunk volna kifejteni, olcsóbb lenne ma a megélhetés nemcsak Budapesten, de a vidéken is. De nálunk a tejjel és mézzel folyó Kánaánban, ki gondolt volna tejinségre, zsírmizériára, ki álmodott volna kukoricakenyérről és más háborús eleségről? És éppen mert mi ilyenre sohasem számítottunk, nem is készültünk fel kellőképpen és nem voltunk képesek a veszedelemmel szembeszállani és azt

elhárítani. Bezzeg a német háziasszonyok már akkor számos vidéken «Hausfrauenvereine»-ekbe voltak tömörülve és azokban az olcsó élelmiszer a háborúban sem vedlett túldrágává, hanem ha emelkedett is, megtartotta a «becsületes» arányt.

Ezeknek a háziasszonyi egyesületeknek vezetői előadásokat tartottak a takarékos főzésről, főzőtanfolyamokat szerveztek úgy a városi, mint a falusi lakosság részére, ahol főleg az egyszerű asszonyok a maguk szemével győződhetek meg arról, hogy milyen ízletes, tápláló ebédet lehet elkészíteni kevés pénzből,

Milliószámra nyomtatták a «Kriegskochbüchlein» és hasonló című könyvecskéket, és osztogatták a nép asszonyai közt.

Voltak tanfolyamok a vagyonosabb osztály háziasszonyai és leányai részére, voltak délutáni előadások hivatalba járó nők részére, végül esti tanfolyamok munkásnők részére, akik nappal a gyárban dolgoztak.

Különös gonddal oktatták a «Kriegsfrauen»-okat. Gondokkal küzdöttek a német városokban lakó nők, de még nagyobb gondok neheztedek a falun lakó gazdasággal foglalkozó asszonyok vállaira, akik a bevonult apa vagy férj helyett voltak kénytelenek kisebb-nagyobb gazdaságukat tovább vezetni, szántani, vetni, állatállományukat fentartani, a terményeket eladni stb. stb.

Hogy ez még tapasztalt férfire is súlyos feladat a háború szülte munkáshiány, anyagdrágulás, szállítási nehézségek és egyéb gazdasági mizériák között, azt tudja mindenki, aki ismeri a falusi életet és gazdálkodást.

A nők e nehéz helyzete arra indította a németországi földművelésügyi minisztert, Dr. von Schorlemert, hogy a német nőegyesületek vezetőnőinek segítségével egy tanfolyamot (Kriegslehrgang für landwirtschaftliche Wanderlehrerinnen und für Hausfrauen und Töchter auf dem Lande) rendezzen. Több mint 600 német nő hallgatta a berlini parlamentben megtartott előadásokat, melyeket a legtekintélyesebb szakemberek és a legműveltebb és legtapasztaltabb nők tartottak.

A megnyitáskor a császárné is ott volt és a német belügyminiszter és földművelésügyi miniszteren kívül a német nőegyesületek elnöknői.

A tanfolyam 6 napig tartott. Délelőtt 9-ig előadások, délután 4-7-ig diskusszió, ha az nem volt, kirándulások a fővárosi és környékbeli királyi kertészetekbe, múzeumokba, kiserületi állomásokra, tehenészetekbe, gazdaságokba stb.

'Első nap *Schwerin Löwitz* grófnő üdvözli a jelenlevőket. *Elisabeth Boehm* asszony tudatja a tanfolyam céljait, Sch. Medizinalrat Prof. Dr. *Rubner* «Volksnahrung' im Kriege», Népelmezés a háborúban címen tartott rendkívül érdekes előadást, melyből legalább a legfontosabb mondatokat akarom feljegyezni. Eddig a földművelés a városi fogyasztáshoz alkalmazkodott, most a német nép egész fogyasztása a földművelés, a mezőgazdasági termeléshez kell hogy alkalmazkodjék. Beszült arról, hogy redukálni kell a húsfogyasztást, de fenn kell tartani a tehénállományt, mert a tej kétszerannyi fehérjét tartalmaz, mint a hús és így tápértéke 2-2½-szer nagyobb a húsnál. (A tehén évenként a testsúlyának megfelelő fehérjét ad le tej alakjában.) Dicsérte a feketekenyér tápláló, egészséges voltát és javasolta a hüvelyes veteményeknek nagy területen való termesztését, mert ezek igen jó húspótlók.

«Hogy rendezendő be a háztartás, a konyha és pince a háború tartamára?» Erre a fontos kérdésre Klara Schlecker a kiváló gazdasszony és szakírónő adott szakszerű kimerítő választ.

Elsősorban azt tartotta célszerűnek, hogy a nagyközönség térjen vissza az 50 év előtti étrendhez. Próbálja meg, – elősző] kávé vagy tea mellett – egy régimódi levest vagy kását reggelizni.

Hozzá jó fekete rozskenyeret mézzel vagy valami gyümölcs-ízzel, esetleg zabkását vagy tejelevest, ahelyett, hogy mindenféle húsneműt fogyasszanak. Ha sikerülne az északnémet és a délnémet konyhát egybeolvasztani, úgy ez ideális táplálkozást eredményezne, mert ezáltal a húsfogyasztás hanyatlana, az édes, cukortartalmú ételek pedig általánosabbakká válnának. A mindenféle szalonna, sonka, füstölthús pótolja a friss húst és mindennemű főzelékhez gombóc és haluska féléhez igen jól ízlik.

Második nap *Prof. Dr. Dade*, a németországi Landwirtschafts-rat vezértitkára tartott előadást a következő fontos témáról:

«Az élelmiszerekkel való takarékos gazdálkodás égető szükségessége és az e célt szolgáló hivatalos intézkedések». A legfontosabb élelmicikk a háborúban, békében egyaránt a mindennapi kenyér, utána a tej, és a béke és háború főeledele: a burgonya.

Németország óriási rozstermelése teszi csak lehetővé, hogy munkásinak *milliói* és ezeknek családjai jó kenyérhez jussanak. Másképp áll ez a hústermeléssel. A marhaállomány zöme meg-

marad és csak egy bizonyos hányad lesz évente az emberi táplálkozáshoz felhasználva. Ha azonban a gazda takarmányhiány miatt kénytelen marhát eladni, úgy beáll a vágóállathiány és ennek következtében magasabb a hus ára. Iparkodni kell tehát minél több takarmányt termelni, hogy minél több állatot megtarthassunk. Végül azokat az intézkedéseket ismertette, melyeket a német kormány az élelmiszerek nyújtása céljából kiadott és amelyek a gazdálkodásra nézve igen fontos és életbevágó tudnivalók.

Gartenbaudirektor *Grobber*, Gyümölcs- és főzeléktermelés háborús időkben címen tartott előadást. Elsősorban korai burgonyát kell vetni, hogy ez már június elején piacra kerülhessen. Hollandia évente 30-40 millió márka értékben szállít Németországba. Iparkodjanak a német termelők azt feleslegessé tenni. A korai főzelékfélék termesztését nem csak kizárólag a nagyüzemekre kell bízni, hanem iparkodjon minden birtokosnő és falusi gazdasszony a saját kertjében melegágyakban korai főzeléket termesztetni. Minél több salátát, retket, uborkát! Nincs a kertésznek ága, mely a háziasszonynak annyi örömet szerezne, mint a főzeléktermelés, mert a saját kertjében termelt főzelék sokkal ízletesebb, mint a piacon vett áru, amely már soha sem olyan üde és friss, és így képes a családjának sokkal ízletesebb főzeléket tálalni, mintha venné. Viszont ha többet kópés termelni, ő neki lehet szép mellékjövedelme az eladott jóféle főzelékekből. Utána a gyümölcsstermelésről beszélt és azt javasolta, hogy nagy kertekben és gyümölcsösökben ne sokféle fajtát termeljen a gazda, hanem inkább csak 1-2-félét, mert ezt aztán sokkal könnyebb értékesíteni. Végül arra kérte a birtokosokat, hogy adjanak a gazdasági munkásaiknak egy-egy darab földet, amelyen azok burgonyát és más főzeléket termelhessenek.

Harmadik nap. *Elisabeth Boehm*, asszony előadása: «A baromfitenyésztés feladatai a háborúban».

Eddig a baromfitenyésztők Németországban két pártot képeztek. Az egyik sportbaromfit tenyésztett, a másik haszonbaromfit.

A háború most kötelességünké tette, hogy csak a haszonbaromfi-tenyésztésre fektessék a fősúlyt. A német nő eddig csak baromfit *tartott*, ezentúl azon iparkodjék, hogy baromfit *tenu ész-szén*. 420 millió márka ára tojást termel Németország, 180 millió értékűt még kénytelen volt külföldről behozni. Ezt most

majd a belföldnek kell előteremteni; ez pedig csak úgy lehetséges, ha a baromfiállományt nem csak fentartjuk, de szaporítjuk is. Keletporoszországban, (ahol az előadó gazdálkodik és mint gazdasági szakelőadó és író nagy tevékenységet fejt ki), főleg a «Hausfrauenvereine»-ok, (melyeket szintén ő alapított) ösztönözték a gazdasszonyokat a haszonbaromfi tartásra, tenyésztésre. A gazdák, a férfiek, kik eddig a baromfitenyésztést az «asszony» drága kedvtelésének szidták, belátták, hogy most már a haszonbaromfi céltudatos tenyésztése csengő hasznot hoz a házhoz. A gazdasági kamarák is segédkezet nyújtottak, kiállításokat rendeztek, amelyeken a legszebb és legjobb példányokat díjazták stb. stb.

Ezidőszerint Keletporoszországban Orpington és olasz tyúkokat tenyésztettek sikerrel, mely fajta ott teljesen aklimatizálódott. Egységes fajtaért jobb árakat fizet a vevő, iparkodjunk tehát jófajta haszonbaromfit tenyésztetni és ezáltal minél több húst és tojást produkálni a lakosság ételmezése céljaira.

Dr. Wüsdorf (Geschäftsführer der deutschen Gesellschaft für Züchtungskunde Berlin) előadásának tárgya: Állattartás és etetés, tekintettel a háborúra.

Németország évről-évre olyan magas fokra emelte az állattenyésztését, hogy a bevétel évről-évre hanyatlott. Előbb 8, aztán 7, végül csak 6 és 5%-ra. Az állami védelem tette oly erőssé a mezőgazdaságot. Hogy milyen magas fokon áll az állattenyésztés abból látható, hogy az inventárbecslés ma még egyszer oly magas, mint amilyen 20 évvel ezelőtt volt. A háború kitörésekor senki sem vett marhát és főleg azok a gazdák szenvedtek nagy károkat, akik soványmarha eladásával foglalkoztak.

Idővel szűkében leszünk a húsnak, de korántsem oly mértékben, mint 1813-ban, amikor egyes országrészekben hetekig nem volt hus és hosszú időn át egyebet sem ettek az emberek, mint 3-szor naponta «Schrotsuppe»-t.

A hizlalás körül mindenféle nehézségek lesznek, amelyekkel a gazdának számolnia kell. Akinek nincs elegendő elesége, az kénytelen lesz állatait levágni. Fő az, hogy a legjobb tenyésztörzsek meghagyassanak, mert ha ezeket kipusztítanánk, ez a legsúlyosabb csapás lenne a német földművelésre, állattenyésztésre.

Ahol a férfi bevonult, ott az asszonyok 1. írják fel az

állatok születésnapját, 2. jelentsék be a tenyészegyesületnél, hogy ők rendszeresen beiktathassák.

Rossz marha idejében kiselejtezendő, a jó pedig kiválóan gondozandó, végül arra törekedjenek a gazdasszonyok, hogy teheneik minél' zsírosabb tejet adjanak, a vajkészítés céljaira. A marháénál sokkal nehezebb a disznó etetése. Városi hizlaldákban avas árpán és korpán neveltek disznókat, de nem ajánlatos eiiaras a disznót a gazdaságtól elválasztani. Iparkodni kell a disznót olcsóbb eleségen tartani és főleg nem szabad a választott malacoknak, süldőknek teljes tejet, rozslisztet, darát, vagy jó burgonyát adni, mert ezek háborús időben az emberi étellemezésre szükségeltetnek.

Ha nincs elég eleségünk disznóink részére, úgy – nehéz szívvel bár – rá kell szálni magunkat arra, hogy leölessük és füstölt húsokat készítsünk belőlük.

A legjobb «Kriegsthier» a birka. Most sajnálják csak a birtokosok, hogy felhagyták a juhászattal. Azelőtt még minden kisbirtokosnak volt 20-50 birkája. Nagybirtokokon busás jövedelem érhető el a birkatenyésztéssel.

Ez a szerény állat nem követel «külföldi» ételmezt, beéri a hazaival és nem csinál az embernek konkurenciát az étellemezésben.

Azonfelül a német birka adja a legjobb gyapjút. Ajánlatos tehát a birkaállományt gyarapítani, hogy ezáltal a más állatoknál beállt veszteségeket pótoljuk.

Tartsuk jól állatainkat, gondozzuk őket szorgosan, akkor jól fognak fejlődni, gyarapodni. Ha sikerül állatállományunkat edzetté tenni és a megtarthatót jó egészségben továbbtenyészteni, akkor ezzel nagyon fájdalmas csapást mérünk ellenségeinkre. Ők nem sejtik, hogy milyen hatalmas erő nyugszik Németország földművelésében, iparában egyaránt és mire képes a német gazda, ha hazájának megmentéséről, hadseregének ellátásáról, polgári lakosságának étellemezéséről van szó.

Tegyünk meg minden tőlünk telhetőt, hogy jó aratásunk legyen, hogy minden terményünk időben a padlásra kerüljön, no meg pénz is a tárcában és akkor meg leszünk mentve.

Landesökonomierat *Dr. Rabe*, Direktor der Land wirtschaftskammer für die Provinz Sachsen: «Winke für Geld, Kredit und Darlehens Verhältnisse» címen tartott előadást.

Az aranyért küzd, az aranyért harcol mindenki és a háború viseléséhez is pénz és újra pénz kell, akár a gazdálkodáshoz. Ezt én nem tehetem, ez nekem nem fizeti ki magát, erre nincs pénzem, mondja akárhányszor a gazda. Ma már a legkisebb gazdának is pénzre van szüksége. A terményekben való díjazás ma már jóformán megszűnt, a készpénzfizetés lépett a helyébe. Bégebben egy gazdaság Szászországban lejött 17 márkával, 1883-bar már 130 márkával kellett számolni «Morgen»-enkint. Novembertől márciusig van a gazdának bőven bevétele, de már azután takarékoskodni kell a pénzével.

Általánosan azt hiszik, hogy a földművelés, a gazdálkodás nagyon nyugalmas hivatás és biztosabb, mint bármely más foglalkozás. Tény azonban, hogy a gazdasági üzem sokkal nagyobb ingadozásoknak van kitéve, mint sok ipari vállalat. Ahol az egyik évben 300 mm.-t arattunk, a másikban csak 150-et kapunk. Az árakban szintén nagy különbségek vannak; rozsból a bevétel 78-160, zabból 65-130 márka közt ingadozik.

Hogy a gazda pénzforgalmát, bevételeit és kiadásait rendezhesse, szüksége van egy olyan intézetre, ahová bevételeit be-
rakhassa, viszont azonban pénzt is kaphasson, ha hitelre van szüksége.

Az ipar erre a célra a bankokat használja fel, a kisgazdának azonban ezek nem felelnek meg, mert neki másfajta hitelre van szüksége. Neki hosszúlejáratú, olcsó hitel és kölcsön kell, mely a mezőgazdasági viszonyokhoz idomul.

Legjobban megfelelnek e céloknek az úgynevezett Raifeisen-kasszák, melyek ideális módon kielégítik a falusi gazdatársadalom hiteligényeit.

Nagyon üdvös volna, ha a falun lakó nők is érvényesítenék befolyásukat e takarékok létesítése érdekében és szoktassák rá gyermekeiket is, hogy apró keresetüket ott kamatoztassák. Ezzel szoktatják őket a takarékosagra és vagyongyűjtésre.

Az utóbbi 25 esztendőben 17.000 Raifeisen-kassza létesült. 1882-ben a kassza állománya 40 millió márka volt. Már 1910-ben 2 milliárd és 800 millióra ment fel.

1910-ben 1865 millió márkát kölcsönöztek ki, 1911-ben több mint 2 milliárdot, körülbelül 1 és fél millió gazdának, ezáltal 30 millió márkát takarított meg a német földművelés, hála az alacsony kamatlábnak.

Utána *Dr. Becker*, Geschäftsführer des Verbandes deutscher Arbeitsnachweise in Berlin tartott előadást.

«Hogy szabályozandók a legcélszerűbben a munkásviszonyok a háború tartama alatt?»

Mikor kitört a háború augusztus hó 6-án, hirtelen megállt minden üzem.

A munkások egy részé bevonult az ezredjéhez, a másik önként jelentkezett. Az első percben nehéz aggodalom zavar és fejetlenség állott be, – de hál Istennek nem tartott sokáig.

Azzal tisztában volt mindenki, «hogy a mezőgazdaságon segíteni kell.» Az éhínség réme megülte a lelkeket, de el lehetett-e ezt azzal riasztani, hogy a Wertheim és Tietz nagyáruházak leányzóit küldték ki ellene, akik bukjelszoknyában és magas-sarkú cipellőkben akartak aratni, markot szedni.

De hiába akartak ezek a hölgyikék nyaralni menni a hazáért, vissza kellett őket küldeni a fővárosba, mert gazdasági munkához teljesen hasznavehetetlenek voltak. Csak azoknak a városiaknak lehetett hasznukat venni, akik faluról származva be a városba, mégis némileg értettek a gazdasági munkához.

Különösen a gépészeknek örültek meg a földbirtokosok, kik miután a gyárüzem szünetelt, kimentek a birtokokra és ott vállalták a gépek kezelését. Fokozta a munkáshiányt még az is, hogy az osztrák és olasz munkásoknak vissza kellett térniük hazájukba. Ezek annyian voltak, hogy csak Bádenban egy nap 80.000 várta a hazaszállítását. Ezek az idegen munkások sohasem képesek a német munkást pótolni, de mégis szükség van rájuk, mint segítő munkaerőre.

A később kapható hadifoglyok sem bizonyultak nagyon kívánatos gazdasági munkásoknak.

Egy földbirtokosné úgy nyilatkozott, hogy egy jóra való szabad munkást nem adná oda *húsz* hadifogolyért.

Ami a női cselédekét illeti, ezek csak még jobban a városba tódulnak mint eddig, sőt a háború után még sokkal rosszabb lesz e tekintetben a helyzet. Ezen a bajon nem lehet mindenféle törvényes intézkedésekkel és hasonlókkal segíteni, hanem csak társadalmi utón, szociális munkával.

Ötödik nap. *Schultz* Schriftleiter des deutschen Vereins für ländliche Wohlfahrts und Heimatspflege adott elő a falusi jólét-ápolás feladatairól a háborúban.

A háború különösen kötelességünk ké teszi a falusi lakosság

jólétét minden irányban előmozdítani. A háborús viszonyok közt főleg ezek a teendők:

A pénzsegítség helyett termények nyújtandók, munka közvetítendő, kereset és munkaalkalom nyújtása által mindenkinek mód adassék a keresetre. Legyünk segítségére a hadiözvegyeknek abban, hogy megtarthassák gazdaságukat, ne legyenek kénytelenek eladni földjeiket és a városba hurcolkodni. Gyarapítsuk az egyesek tudását a gazdálkodás és házvezetés minden ágában azáltal, hogy szövetkezeti alapon oktatjuk és felvilágosítjuk a gazdasszonyokat.

Tegyék meg, az állani, a járás, a község, a földbirtokos, a gazdasági és jótékony egyesületek a tőlük telhetőt arra nézve, hogy a falusi nép a háborús terheket elbírja.

Kendezzünk háborús délutánokat, estéket, gondozzuk a falusi fiatalságot, a jövő reményét, hogy derék munkabíró legények, szorgalmas, iparkodó leányok váljanak belőlük. Szolgáljunk jó tanácsokkal a lakosság minden egyes tagjának, gyámolítsuk az öreg szülőket, akik fiaikat a harctérre küldték, az asszonyokat, akik férjükért aggódnak, a gyermekeket, akik apjuk után sírnak.

Hatodik nap. Landesökonomierat *Johannssen* (Hannover) adott elő: «Mit kell a falun gazdálkodó asszonnynak a gazdasági termékek, gabona, marha, baromfi, tojás, vaj, tej eladásáról, forgalmáról tudni?»

Habár a gazdaság vezetése a férfi dolga, sok esetben a feleség is résztvesz benne és válltelve dolgozik a gazdával. Békében is az asszony vezeti a legtöbb helyen a tejjgazdaságot, a baromfityenyésztést, a főzelék- és gyümölcstermelést; de a háború megnagyobbította a nő hatáskörét, főleg ott, ahol a férj bevonult.

Most boldog az az asszony, akinek férje ötlet a múltban beavattr a gazdálkodás titkaiba, betekintést engedett neki az üzem vezetésébe, mert sokkal könnyebben folytathatja férje munkáját, ismeri annak fortélyait.

Főleg annak veszi hasznát a földbirtokosnő, ha a gazdasági adás, vétel körül vannak tapasztalatai, mert ez nem könnyű feladat. Drágán eladni, olcsón venni, ez a jó gazdálkodás legnagyobb titka, akár a földművelés, akár a kereskedelem vagy iparról van szó. Gyakran azt állítja a világ, – és nem ok nélkül, – hogy a földbirtokosok, a gazdák rossz kereskedők.

Mutassák meg a nők, hogy ők azon vannak, hogy jó kereskedők legyenek.

A kereskedelem alapföltétele a rendszeres könyvvitel, erre tehát nagy súly fektetendő.

Ami az árakat illeti, úgy azok nagyjából a kínálat szerint alakulnak. Nem ajánlatos a spekuláció, mert ahhoz nagy hozzáértés és gyakorlat szükséges, ez pedig kevés nőnél van meg.

Legbiztosabb, ha a gabonát akkor adják el, ha ki van csépelve, a marhát, ha az kész a levágásra. Igen ajánlatos a korai termelés, mert akkor sokkal magasabb árak érhetőek el.

Nagyon előnyös télen át friss tojást termelni, elsőrendű teavajat szállítani. Gondosan kezelt, ízletesen elrendezett, jól csomagolt nemes gyümölcsért magas árak érhetőek el. Ha kertünkben jó jövedelmet akarunk kihozni, termeljünk korai főzelékféléket, ezeket háromszoros áron tudjuk eladni. Az egyszerű parasztasszonyok, kik túl vannak terhelve gazdasági és házimunkával, nem fektetnek elég gondot a piacra adott áruk kiváló minőségére és csinos felszerelésére. Hassunk példakkal oda, hogy ők is több gondot fordítsanak termelvényeik csinosabb kiállítására. Ha aztán tapasztalják, hogy magasabb áron kel el a jobban kezelt gyümölcs, zöldség stb., akkor majd a jövőben ők is jobban iparkodnak. Sok idővesztéssel jár a kisgazda feleségére az, ha maga viszi eladó terményeit a városkába a piacra

Hogy ezt az időt megtakarítsa és otthon maradhasson esetleg apró gyermekei mellett, eladja inkább a vajat, tojást stb. a kofának, kereskedőnek. Ha ezek tisztességes haszonnal beérik, úgy hagyján, de gyakori eset, főleg állat- és húseladásnál, hogy nem egy, de számos közvetítő szerepel, amiért aztán a termelő minimális árt kap az élelmicikkért, a fogyasztó pedig igen drágán kapja csak meg. Ennek elejét veendő, létesültek a fogyasztószövetkezetek, tej szövetkezetek, állatértékesítő, tojásértékesítő, gyümölcs- és főzelékértékesítő vállalatok. Ezeknek főcéljuk a mezőgazdasági terményeket a legrövidebb úton piacra hozni. E szövetkezetek által az egyes egyének önzése és haszonlesése ki van kapcsolva, a szövetkezeti haszon pedig az összes tagok javára esik.

Ezért ajánlatos, hogy az egyedül gazdálkodó nők lépjenek be a szövetkezetekbe, ott aztán útbaigazítást és tanácsot kapnak mindenféle eladást illetőleg.

Boehm Erzsébet asszony ezután felhívta a falun gazdálkodó nők figyelmét arra, hogy iparkodjon ki-ki a maga vidékén «Háziasszonyok szövetségét» létesíteni és ezek révén az eladást lebonyolítani, ami igen egyszerű és mégis biztos jó bevételt eredményez.

Prof. Dr. M. Hoffmann (Berlin) adott azután elő:

«Mit kell a gazdálkodó nőnek a beszerzési forrásokról és a nyersanyagok, vetőmag, takarmányok, műtrágyák árviszonyairól tudni?»

Előadó nem egy tudományos értekezletet akar tartani, hanem csak hallgatóit felvilágosítani, hogy mik a szokások a takarmányok, trágyaszerek beszerzése körül. Első dolog, hogy kellő körültekintéssel fogalmazzák meg az eladási kötleveleket. Óvakodjanak a vevővel szemben túl bizalmasnak lenni, úgyszintén attól, hogy tőle függő helyzetben legyenek, óvakodjanak csereüzletek kötésétől, mert az ilyennél könnyen becsapódik a naivabb fél. Sajnos még hiányzik a törvényes védelem az olyan üzletemberekkel szemben, akik a legszükségesebb nyersanyagot nem a kikötött kifogástalan minőségben szállítják. De vannak már számos helyen megvizsgáló állomások, melyek a gazdák igazát védik. A kisbirtokosnő óvakodjék átabotába vásárolni, hanem igyekezzék csak olyan megbízható cégeknél rendelni, akik garanciát is vállalnak a szállítandó áruért. Igen ajánlatos a szövetkezeti utón való beszerzés.

Ami az árakat illeti, úgy azok mint minden kereskedelmi cikknél, úgy a gazdasági nyersanyagoknál is változnak és a kínálat-kereslet szerint igazodnak. A gazdasági magvak kontrollja és vizsgálata nehezebb, mint a műtrágyák és takarmányféléké. Először az állapítandó meg, hogy azonos-e a fajta. Csiraképeség és tisztaságért a kereskedelem garantál, és az illető cég jó hírneve.

Schwerin Löwitz grófnő és Ida v. Kartzfleisch a záróülésem köszönetet mondtak azoknak az uraknak és hölgyeknek, kik az előadásokat tartották és azon reményüknek adtak kifejezést, hogy sikerülni fog más években is ilyen női gazdasági tanfolyamot szervezni.

A háborús rokkantkérdés.

Minél tovább tart egyfelől a háború és minél inkább közeledik az a pillanat, amikor a normális viszonyokból kiközösített európai nemzetek lassankint ismét fel fogják venni a békés gazdasági és kultúrunka fonalát, annál inkább jut előtérbe a háború rokkantjairól, a sérülés vagy betegség folytán részben vagy egészben munkaképtelenné vált polgárokról való gondoskodás problémája. Kezdetben, amíg a hadirokkantak száma csak néhány ezer volt és a háború rendkívül hosszú tartamát nem lehetett előre látni, feltehető volt, hogy a kérdést jótékonyági és egyéni segélyezési alapon és a fennálló jótékonyági intézmények támogatásával meg lehet oldani. Ma már azonban a háborús rokkantoknak – sajnos – nem ezreivel, hanem százezeivel kell számolni és így a probléma kinőtt azokból a szűk keretekből, amelyekbe kezdetben szorítani igyekeztek. Ma már a rokkantkérdés oly tömegproblémává bővült és annyira összekapcsolódott más gazdasági és szociális problémákkal, hogy a primitív karitatív koncepció teljesen feladottnak tekinthető.

A háborús rokkantkérdés ezen alakulásának felel meg, hogy azzal először csak az orvosok foglalkoztak – még pedig főleg orvosi és karitatív – pedagógiai szempontból és csak bizonyos idő elteltével szóltak hozzá a kérdéshez a közgazdák és szociálpolitikusok is, szélesebb alapokon nyugvó megoldást javasolva.

A német rokkant-politika szóvivői két alapgondolatra építették akciójukat. Az első gondolat abból áll, hogy a rokkant részére lehetővé tétessék azelőtti tevékenységének a régi mórtekben és lehetőleg a régi irányban való folytatása, A régi irányban, de – és ez a második alapgondolat magasabb színvonalon – amit oly módon képzelnek elérhetőnek, hogy a rokkantnak a saját vagy rokonhivatási ágára vonatkozó ismeretei kibővítést nyerjenek és mélyíttessenek. Bármilyen tetszetős is azonban ez az elmélet, mégis – sajnos – meg van az a gyengéje, hogy bizonyos túlzott orvosi pedagógiai optimizmuson alapszik és így elhibázott dolog lenne a háború rokkantjairól

való gondoskodást e tételre felépíteni. Nem szabad emellett mindenekelőtt megfélekezni arról, hogy jelenleg a határozottan kisebb teljesítőképességű hadisérültek is aránylag könnyen elhelyezhetők az iparban, egyrészt a közvélemény még erősenható nyomása, másrészt a tanult és szakmunkásokban mutatkozó hiány következtében. Tévedés lenne azonban arra számítani, hogy e tekintetben a viszonyok a béke után is ugyanilyenek fognak maradni. Előrelátható ugyanis, hogy a háború után az ipari üzem ismét radikalizálódni fog, még erősebb mértékben, mint azelőtt, – a termelés nagyobb fokú megterhelése, valamint a kiélesedő nemzetközi verseny okvetlenül kényszeríteni fogják erre és ilyen körülmények között az üzem teljesítőképességének a maximálisra fokozására irányuló törekvással szemben az etikai és lelkiismereti korlátozó tendenciák háttérbe fognak szorulni. Hogy pedig ez a háborús rokkantak azon jelentékeny része szempontjából, amely dacára a rokkantügyi optimisták rózsás reményeinek, nem nyerte vissza régebbi teljesítőképességét és az általános üzembracionalizáló tendenciák közepette, mintegy ballaszt színében fog feltűnni – bizonyos veszedelmeket rejt magában, ez azt hisszük, tüzetesebb megvilágítást nem igényel.

De a rokkantokról való gondoskodás ezen optimista elméletének második alaptétele sem állhat meg a tárgyilagos és józan kritika megvilágításában. Az a törekvés, hogy a rokkant munkást magasabb színvonalra emeljék, hogy a tanulatlan munkásokból tanult munkásokat neveljenek stb., mindez igen dicséretreméltó törekvés, de magában véve nem jelenti azt, hogy, amennyiben ez a nívoeltolódás tömegesen történik, egyúttal az illető munkáskategóriák életszínvonalának emelésére is fog vezetni, sőt esetleg éppen ellenkezőleg bizonyos tanult munkáskategóriák esősebb elproletáriálizálódását eredményezheti.

Bizonyos, hogy kizárólag magángazdasági alapon a rokkantak jóléte nem biztosítható. Az államnak, a községeknek és egyéb közjogi korporációknak a maguk részéről szintén részt kell venniük különösen a rokkantak azon részének a foglalkoztatásában, amely rész csökkent teljesítőképesség folytán ki van téve annak a veszedelemnek, hogy a fokozódó verseny, valamint egyébként a háború alatt sem valami túlerős etikai nézőpontok háttérbeszorulása folytán kedvezőtlen helyzetbe kerülhet.

És itt azt is ki kell emelnünk, hogy a járadék jelentőségét is nagyobbnak tartjuk, mint ahogyan azt a fentemlített optimista

teória hívei szokták tenni. Az ő szemükben ugyanis a járadék mintegy zavaró elem, amely a munkás figyelmét a hivatáshoz való alkalmazkodástól eltéríti a munkanélküli megélhetés irányába és így buzgalmát csökkenti. De ezenkívül a munkabérekre is leszorítólag hat, amennyiben a segélyben részesített rokkant alacsonyabb munkabérből is megélhet és így veszedelmes konkurrens lesz a nem segélyezett munkásságnak. Mindezeknél fogva alacsony és nem csökkenthető járadékot követelnek, ami mögött azonban az a – szerintünk hibás – törekvés rejlik, hogy a rokkantak *elsősorban az önsegélyre utaltassanak* és a társadalomnak a háború által kevésbé sújtott részei minél tökéletesebben megkíméltesse a háború ezen egyik legszomorúbb következményének a viselésétől.

Amit a rokkantkérdés megoldása szempontjából különösen kiemelendőnek tartunk, az e kérdés nagyfokú bonyolultsága és szoros összefüggése más gazdasági és társadalmi kérdésekkel. Ámbár tagadhatatlan, hogy itt egy *sui generis* problémával állunk szemben, de viszont az is kétségen kívül áll, hogy a rokkantkérdés alakulására a háború utáni gazdasági, társadalmi és politikai viszonyok nem lényegtelen befolyást fognak gyakorolni és viszont a rokkantkérdés megoldásának a módja amazokra szintén vissza fog hatni. Különösen nálunk Magyarországon fontos ennek a hangsúlyozására, mert itt a rokkantpolitika mellett a háború utáni időkre vonatkozólag általános szociális reformpolitikát kell sürgetni.

Dr. Auerbach Felix: A szociális etika egy nagyszerű alkotása.

A jeni Zeiss-művek egy alapítvány tulajdonát képezi. Az alapítvány Ernst Abbének köszöni létét és létesítője a művek első tulajdonosának az emlékére Carl Zeiss-alapítvány nevet adta neki.

Tehát valamiféle jótékonyági intézmény?

Nem. A Zeiss-művek üzleti nyereségéből senki se részesül jótékonyágból. Pontosabban: senki se kap belőle semmit, amit köteles volna vagy jogosult volna jótékonyágnak tekinteni vagy ilyenek fogadni; mindenki, aki a nyereségből közvetve vagy közvetlenül részt húz, ezzel csak olyasmit kap, amit jogos és megérdemelt járandóságának tekinthet és kell is ilyenek tekintenie. Más szavakkal szólva: itt a szociális etikának egy eszményien tökéletes alkotásáról van szó, de legkevesébbé sem a közkeletű filantrópikus jótékonyág, hanem a szociális és etikai jog- és kötelességérzet magasabb értelmében.

Három évtizeden át, 1846-tól 1875-ig Carl Zeiss egyedüli tulajdonosa, majd ettől kezdve Ernst Abbévei együttes tulajdonosa volt a jeni optikai műveknek; 1881-ben azután az ifjabb Zeiss is belépett a cégbe. De ez a hármasszöglet nem valami jól vitte előre a szekeret, az alapító halála után pedig a helyzet tarthatatlanná vált. Roderich Zeiss ekkor kivált a cégből, mint ahogy annak idejében az öregebb Kruppnak a fivére is kilépett és ahogy Halske az ő nagynevű társától Siemenstől megvált: ha az ember fölfelé akar haladni, nem használhat visszatartó készülékeket. Abbe lett a gyors fejlődésben lévő művek egyedüli tulajdonosa és ha azt kérdi valaki, hogy mire használta fel ezt az egyeduralmat, úgy erre azt lehet felelni, hogy csupán egyetlenegy tettnek a megvalósítására, ez pedig abból állott, hogy ismét megszabaduljon az uralkodástól, hogy az uralkodót és az alattvalókat, jelen esetben a munkaadót és a munkást egy egységbe olvassa olyképen, hogy minden munkatárs, legyen a legkiválóbb pozícióban, vagy a legalacsonyabb-

rendű helyen, egyszerre mindkét szerepet betöltse – az uralkodót és az alattvalót.

Sok olyan ember volt már, aki proletárgyermeknek született és mint nagyiparos halt meg. De ezeknek az eseteknek a legtöbbszörében az intelligenciával, akarat erővel, kitartással és becsvágygal járó változással egy másik változás is együtt jár, amely épp oly gyalázatos, mint amilyen dicsőséges az előbbi. A célhoz ért férfiú elfelejti gyermekségét és ifjúságát, elfelejti a szenvedéseket, amelyek reá neheztedek és a vádakat, amelyekkel a társadalmat illette; ha pedig nem felejt el, erőszakosan nyomja el őket, mert nem akar többé rájuk emlékezni. Néha meg éppen megfordítja a nyársat és örvend, hogy most ő az, akinek jól megy sora. Munkaadó lett, hogy tökéletesen szakítson a munkásokkal. Azt mondja: eleget voltam üllő – most kapács akarok lenni.

Azok között a kevesek között, akik a legfenomenálisabb magasbaemelkedés dacára se veszítették el soha a saját múltjukkal való összefüggést, a legragyogóbb példák egyike Ernst Abbe. Életének nagy diadala volt, hogy a sors megengedte neki, hogy amitől ifjúságában utópisztikus módon álmódott, azt valósággá tehesse; hogy az akkori akarását a lehetőség fölemelje a semminek a porából. És a lehetőség belátásával karöltve járt a szilárd akarattal, hogy minden tétovázás nélkül hozzá is lásson a megvalósításhoz. És ez a cselekvés nem volt jótétemény és nem is akart az lenni, hanem volt és akart lenni – egy szerit kötelesség teljesítése; akikre pedig vonatkozott, azokra is csak olyan jótékonyosság volt, mint amilyen jótékonyosság a régen megvont jognak a szolgáltatása.

A proletár gyermekkor és a nagyiparosság férfikora nem közvetlenül függ össze, mint annyi amerikai selfmademan-nél; kerülő utat tesz a felsőbb iskola, az egyetem és a tanári pálya útjain át. De talán éppen ez a kerülő tette őt különös mértékben képessé, hogy eszméit eszményien tökéletes és egyszerűsmint életképes formákban valósítsa meg. De még ennél is jobban képesítette őt erre az a rendkívül ritkán található keveréke a legcsiszoltabb éleslátásnak a kezdetleges ember naivitásával.

Abbe művének méltatásához szükség van az adománynak és az alapítványnak gondos szétkülönböztetésére. Már akkor is milliókra rúgó vagyonának odaajándékozása a sze-

mélyes, de tárgyilagos, etikailag és majdnem jogilag motivált nagylelkűségnek a dolga volt. Ami azonban a fődolog volt és marad, az az alapítványi alapszabályoknak, mint az ipari szervezet egy új és önálló formájának a megteremtése. Ez a szervezet az adománytól elvileg független, ha meg is kell engedni, hogy az első küzdelem éveit az adomány nagyon megkönnyítette. Már akkor, amikor munkatárs és társtulajdonos lett az optikai művekben, egészen megtöltötte Abbe lelkét és minden a tudomány és a technika által le nem kötött idejét egy valamely megfogható objektumon megvalósítandó olyan szociális reform eszméje, amely alkalmas volna arra, hogy megszüntesse a bajok alapját: az ur és szolga között való különbséget és a közös munkát a munka résztvevőjére nézve a lót örömeinek közös forrásává varázsolja. Lassan-lassan mind határozottabb formákat öltöttek ezek a gondolatok, míg végre létrejött a Carl Zeiss-alapítvány híres alapszabályzata, amely a laikusokkal szemben máskülönbön oly rideg, jogászokat arra készítette, hogy őt díszdoktorrá tegyék érlette. Miután egy ideig próbaképpen működtek e szabályzatok, 1896. október 1-én végérvényesekké váltak; tíz évvel később a szerzett tapasztalatok alapján revízió mentek át, amely azonban az egésznek a szellemén mit se változtatott: ez a revideált szabályzat 1906. január 1 óta van érvényben. Abbe összegyűjtött iratainak (Jena, Gustav Fischer) harmadik kötetében az összes változatokkal, indokolással és magyaráz átokkal együtt meg van örökítve, de minden könyvkereskedésben külön is kapható és mindenkinek melegen ajánlható, mint olyan olvasmány; amely nem egy tekintetben lebilincselő és boldogító, mert hiszen minden sorából kiragyg az alkotó etikai nagysága és intellektuális éleselméjűsége.

A szabályzat szerint az optikai művek és a jeni üvegyár egy része ezentúl a Carl Zeiss-alapítvány tulajdona; ennek a javára szolgáljon az egésznek a működése és minden, ami történik, a szabályzat szerint történjék minden tekintet nélkül bármiféle egyéb szempontokra, legyenek azok bár személyesen, vagy hivatalosak, államiak vagy akármilyenek. Jól megértendő: a tulajdonos egy absztraktum: az alapítvány, nem pedig az alkalmazottak mint olyanok. Nincs szó holmi termelőszövetkezet-ről, a szónak régi nem éppen jól hangzó értelmében. Különösen az alapítvány az, amely minden évben megkapja az üzleti nyereséget, természetesen azért, hogy azt széjjelossza, ha ugyan

egy ideig még nem tartja őrizetében. De kik között? A felelet erre az volna: hát természetesen az alkalmazottak között, akik létrehozták. Ez a meghatározás azonban nagyon szűk volna. Mert abban, amit létrehoznak, sokkal több embernek, sokkal nagyobb körnek van része: mindazoknak, akik korábban közreműködtek, akik az alapot teremtették, mindazok, akik most működnek közre és mindazok, akik a jövő nemzedéket képviselik és a vállalat jövőbeli zavartalan működésének a biztosítékát szolgáltatják; ezenkívül azonban mindazok is, akik indirekte vesznek részt a munkában, és ezek között kettő különösen kiemelkedik jelentőség tekintetében: a tudomány, amelyet a jenai egyetem személyesít meg és az életatmosféra, amelyet Jéna városa képvisel.

Ehhez képest a tiszta nyereséget elosztják nyugdíj- és betegsegélyzőpénztárak, nyugdíj intézmények között, az alkalmazottak fizetésnövelésére és béremelésére, találmányok jutalmazására, berendezések javítására, üdülő- és tanulmányi utazásokra, saját házak szerzésére, végkielégítésekre, végül Jéna városának és egyetemének oly feladatok előmozdítására, amelyekhez saját erőik elégtelenek, tehát drága intézetek és gyűjtemények berendezésére, telepítési, egészségügyi és nevelési célokra. A földolog azonban – és ez az, ami minden részesülőben az igazságosság és erkölcsi kielégülés érzetét kelti – az, hogy senki se részesül az üzleti haszonban, aki munkájával és pedig testi vagy szellemi, múltban vagy jelenben teljesített munkával nincs a vállalattal kapcsolatban; nem érezheti magát tehát senki se «részvényes»-nek, akinek az egyetlen köze a vállalathoz, hogy évente egyszer levágja a szelvényeket. Nem kell ezt félreérteni: a mai kapitalista szervezetben bizonyára teljes joga a részvényesnek, hogy az általa kölcsönzött pénz után a helyzetnek megfelelő hasznot húzzon. A Zeiss-alapítványnál azonban nincsen tőke, a munka itt megszabadult ettől a nyomasztó zsarnokságtól és ezáltal elnyerte azt a lehetőséget, hogy az általa elvetett magnak a gyümölcsét maga szedje le.

A Carl Zeiss-alapítvány annyira gazdag tartalommal és oly sajtószertű, hogy itt csak néhány legérdekesebb pontját érinthetjük. Ezek között első helyen áll az úgynevezett nyereségelosztás, ha nem is éppen valóságos jelentősége miatt, hanem annál a hírnévnél fogva, amelyre az idők folyamán ez a probléma a nagyközönség körében szert tett. Abbe, mint logikusan gon-

dolkodó ember, ellensége volt a nyereségrészesedésnek, mert ellensége volt a veszteségrészesedésnek is és mert a kettőt egymás nélkül értelmetlennek tartotta. Ha végül mégis rászánta magát «az üzleti eredmény szerint való fizetésekre és bérekre», úgy ennek az alapszabályok egy másik rendelkezése ad értelmet. A Zeiss-művekben ugyanis az egyszer megszabott béreket rossz időkben se szabad leszállítani. Hogy tehát pénzügyi válságba ne jusson a vállalat, jó időkben is óvatosan kell bánni a béremelésekkel. De hogy a munkások mégis részesüljenek a jó konjunktúra előnyeiben, erre való az utánfizetés, amely különben egy évben se lépte túl a 10%-ot, néha azonban csak 5% volt és volt egy év, amikor teljesen elmaradt. Átlag lehet mondani, hogy egy tizenharmadik havi kereset jut mindenkinek. Ezen a módon mintegy három részre oszlik a kereset: egyik rész a szilárd időbér, a másik rész, amit a többlet, amelyet a tehetséges és szorgalmas munkás darabszámmal megkereshet és a harmadik: az említett utánfizetés. Természetesen: ez az utánfizetés mindenkire vonatkozik, tehát a magasabb hivatalnokokra is (kivéve az igazgatóságot) és szép bizonyosága a vállalat liberalitásának, hogy megadja ezt a pótlékot azoknak is, akik ezidőszert hadbavonultak és egyáltalában nem vesznek részt a munkában, noha hozzátartozóikat is a szokásos méreteken túlmenőleg segíyezi.

Egy másik rendelkezés a kapitalista gazdálkodásnak arra az Abbe által mélyen átértett igazságtalanságára vonatkozik, hogy a munkaadónak teljes szabadságában áll munkásokat felfogadni, akiket, amikor már nincsen rájuk szükség, ismét az utcára tehetnek. Ennek a Zeiss-műveknél korlát van szabva a megelőző szolgálati idő szerint igazodó végkielégítéssel, amelyhez mindenkinek igénye van, akit saját hibáján kívül elbocsátanak. Ezen az alapon a vállalat néha egészen tekintélyes összeget fizet, amely az elbocsátottat képessé teszi arra, hogy nyugodtan nézzen valami megfelelő foglalkozás után. Ennél nagyobb jelentősége van ennek az intézkedésnek abban, hogy ezáltal az olyan munkást, akivel meg vannak elégedve, inkább megtartják és foglalkoztatásuk érdekében újabb munkaágakat rendeznek be: ez tehát közvetett utón terjeszkedésre és fejlődésre buzdítja a vállalatot.

Sokat vitatott téma a munkanap megszabása is. A felületes szemléi e részben igen egyszerű szkémát talált, amely azonban föltétlen harcra vezet a munkás és a munkaadó között: hogy

t. i. a munkás érdeke a minél rövidebb, a munkaadóé a minél hosszabb munkaidő. Abbe ebben a tekintetben is, mint mindenben, amit szociális gondolkozásának a körébe vont, mélyebben hatolt be a dolgok lényegébe és pedig egyidejűleg fiziológiai, pszichológiai és gazdasági szempontból. És ekkor kiderült, hogy ez a szkéma teljesen hamis. Sem a munkásnak nem érdeke, hogy a munkaidőt egy bizonyos mértéken túl rövidítse, mert akkor keveset keres és kiteszi magát az elrozsdásodás és az elposványosodás veszélyének. Épp oly kevéssé áll a munkaadónak érdekében a munkaidőnek egy bizonyos mértéken túl való meghosszabbítása, mert akkor a munkás kifárad és elkedvetlenedik s ennek következtében relative keveset teljesít, ami másrészt a berendezésnek, fűtőanyagának, világításnak, gépeknek és sok más egyébnek az elpocsékolását jelenti. «A tétlenség öl» – ez jó mondás, de nem szabad megfeledkezni arról, se, hogy a pihenés erőgyűjtés. Azon múlik minden, hogy a két véglet között megtaláljuk az optimumot: azt a munkaidőt, amely mindkét félre nézve a legjobb eredményt adja, Abbe igen nagy gonddal és éleselméjűséggel megejtett elméleti és gyakorlati vizsgálódások útján, amihez maguk a munkások szolgáltatták az adatokat, megállapította, hogy az optikai munkaszakma speciális körülményei között napi kilenc órával, ez az optimum még nincsen elérve, nyolc órával azonban semmiképp sincs túllépve. Erre behozták a nyolcórás munkanapot és kiderült, hogy ugyanakkora eredményt érnek el, mint a hosszabb munkaidővel és hogy a munkások bárha a rövid munkaidő alatt minden erejük megfeszítésével dolgoznak, a hosszú pihenő folytán mégis igen jól érzik magukat. Amit «üresen szaladás»-nak neveznek berendezésnél, itt elkerülnek és az embernek «üresen szaladás»-át, miután el nem kerülhető, ellensúlyozzák a munkának összefüggő és ezáltal kihasznált munkaidőbe való koncentrálásával.

Hogy a munkásoknak teljes joguk van azt gondolni, mondani és cselekedni, ami nekik tetszik, föltéve, hogy nem érinti szolgálati tevékenységüket és az üzemhez való viszonyukat, az magától értetődik. Ami pedig magát a vállalathoz való viszonyukat illeti, e részben a legteltjesebb egyesülési szabadságot élveznek, amelyet bizottságok és képviselők választásával alaposan ki is használnak. Ezeket a bizottságokat az igazgatóság mindenkor készséggel meghallgatja és kívánságukat tudomásul veszi. De nem kell ebből azt hinni, hogy ezáltal befolyást nyernek

a vállalat igazgatásába: ez teljesen önállóan van berendezve és többtagú vezetőség kezében van, amelynek működését kollegiális szabályzat írja elő. Egyáltalában: a szervezet éppenséggel nem szocialisztikus a szó közkeletű értelmében, vagy pláne abban az értelemben, amelyet a szociáldemokrácia ad a szónak. A Zeiss-művek, mint Abbe rövidesen és világosan megjelölte – termelőszövetkezet, de csak a gazdasági érdekek tekintetében, nem egyszersmint az igazgatás és vezetés tekintetében is.

A férfiú pedig, akitől mindez származik, akinek sok ezren köszönik létük örvendetes alakulását. Ernst Abbe már évek óta piheni hatalmas életmunkájának a fáradalmait, a fiatalabb nemzedéknek csak az ő három emlékműve beszél róla: a templom, amelyben a szobra van, iratainak gyűjteménye és a legnagyobb és egyedülálló: a Carl Zeiss-alapítvány alapszabályzata.

Az osztályszervezetek és a háború.

Az a körülmény, hogy a társadalmi osztályszervezetek a háborúban is fennmaradtak és jelentőségükben megerősödtek, egyúttal a gazdasági élet régi alapjaiban való konzerválódására enged következtetni, minthogy az osztályszervezetek a gazdasági élet struktúrájából nőttek ki. A kapitalista gazdaság társadalmi formája háború után is fenn fognak maradni. A háború ezeket nem fogja megsemmisíteni, mint ahogy azt a háború első hónapjaiban gondolták, hanem ellenkezőleg intenzívebb szerveződésre fog vezetni. Minél inkább fog a jövőben állni az, hogy a háború nem csupán elméleti lehetőség lesz, hanem a tudatban intenzíven továbbszereplő élmény, annál inkább fognak a társadalmi csoportok szervezetei kiterjedésben és egyúttal tagjaik szellemi életére gyakorolt hatásukban erősödni.

Emellett egyenlőre közömbös, hogy hogyan fognak ezek a szövetségek tovább fejlődni, hisz még a radikális és háborúellenes társadalmi szervezetek is a valódi háború pillanatában organizáló elemet jelentenek, jelentik tagjaik és az egész gazdasági struktúra biztosítását. A háború alatt minden társadalmi szervezet egyformán viselkedik. Minthogy a háború minden társadalmi szervezetre nézve szerencsétlenséget jelent, ezért valamennyien – szolgáltatóképességükhöz képest – beváltak és ezért rájuk nézve a háború elsőbbben is – tekintet nélkül álláspontjukra, programjukra – pozíciójuk emelkedését jelenti. Szervezkedés általában, tekintet nélkül a tartalomra, ez a jelző és valóban a háború kezdetén a szervezkedés – egészen elvontan – volt az aktuális követelmény és a szervezetek tevékenységének a tartalma nem a programból, hanem a helyzetből folyt. Innen az egyértelmű kooperáció a háború alatt alatt a szervezetek központokban való tömörülése.

Ez a súrlódás nélküli együttműködés a háború után bizonyára nem lesz fenntartható, mert a különbözeti szervezetek – amint az a háborús nyilatkozatokból kitűnik – korántsem adták fel végleg önállóságukat.

A *szakszervezeti* szövetségek közül csupán a szocialista alapon álló szabad-szakszervezetek érdemelnek különös érdeklődést.* A háború első heteiben a munkanélküliség óriási terjedése nagy anyagi feladatok elé állította ezeket, amelyeket azok minden erejükkel igyekeztek megoldani. Csak később mutatkozott a háborúról és a háború okairól való gondoskodás, valamint annak a megfontolása, hogy mit fognak a háború utáni idők a szakszervezetek részére hozni. Röviddel a háború kezdete előtt, amikor a szerb-osztrák-magyar válság mindinkább kiéleződött, a szakszervezetek magatartása teljesen egyöntetű volt a szocialista-pártéval. Akkor még az imperializmus elleni harci készség volt az uralkodó és a háborúellenes hangulat és állásfoglalás magától érthetőnek látszott. A háború e tekintetben gyökeres változást jelentett, amennyiben a szakszervezetek aránylag igen kis része tartott ki a háborúval szemben radikálisan visszautasító álláspont mellett, illetőleg tért ahhoz vissza. Igen figyelemre méltó jelenség, hogy ez utóbbi csoportba éppen tanulatlan munkások szervezetei tartoznak. E szocialista irányú szakszervezetek, éppen úgy, mint a szocialista-párt, ellenzik az anneksziókat. Magatartásuk – főleg a cenzúra szigorúsága következtében – nem egészen világosan jut kifejezésre és inkább csak a jövőt illető pesszimizmusban nyilvánul. Ez az irányzat rámutatnak arra, hogy a munkaadók elvi álláspontjukat egyáltalában nem adták fel, sőt az ő nézetük szerint sem szűnhetnek meg az osztályellentétek a háború után sem. E csoportnál tehát az u. n. «Umlernen», vagyis másszóval a háború előtti elvi álláspontok nagy részének a feladása, nem következett be.

Ezidőszerint azonban a szakszervezeti mozgalom terén az ellentétes irányzatnak nagyobb a jelentősége. Ez az irányzat a jövő tekintetében optimistább felfogást vall. Az osztályharc elméletéi ugyan nem adja fel, de az államot más szemmel nézi; azt várja ugyanis tőle, hogy a háború tanulságai alapján a jövő társadalmi küzdelmeiben a munkásság oldalára fog állni. Ez azonban közvetve a feladását jelenti azon szocialista elméletnek, amely szerint az állam az uralkodó osztályok választmányá. Ezen optimista irányzat szemében a háborús kivételes

* E fejtegetéseink során első sorban a legmagasabb fokú szervezetséget feltüntető Németország viszonyait kísérik figyelemmel E. Lederer egy hasontárgyú cikke alapján. A németországi fejlődés iránya azonban pontosan megszabja a mi fejlődésünk menetirányát is.

intézkedések és gazdasági rendszabályok benyomása alatt az államszocializmus a legközelebbi jövőben megvalósíthatónak látszik. E szakszervezeti optimista irányzat párhuzamosan halad a szocialista-párt azon áramlataival, amelyek – legalább is a közeljövőre vonatkozólag – *a nemzeti politika* szükségességét hangsúlyozzák.

A munkásság kebelén belül mutatkozó opportunisták irányzat a nézeteiben beállott ezen elvi változásoknak nem ébredt tudatára. Akarata és tudata szerint még szocialista. De beleviszi a szocializmus gondolatvilágába a nemzeti eszmét. Az augusztusi napok eredménye, a nemzeti egység érzete, mély nyomokat hagyott maga után. A honi földön szabad nép gyanánt élni – az ezen irányzat szerint a demokratikus és szocialista fejlődés előfeltétele. És a politikai függetlenséghez és szabad fejlődési lehetőségekhez vezető utat a háború tanulságai alapján – többé nem a proletárság nemzetközi egyesülésében keresik, hanem a kommunista kiáltvány nagy jelszavát teljesen elfelejtve, a *nemzeti védelemben*.

Hogy az opportunisták, optimisták és nacionalisták felfogás helyes-e, ez oly kérdés, amelyre a történelem fog választ adni. De hogy ez az irányzat a szocializmus alapelveivel ellentétben áll, és hogy *kapitalisztikus államszocializmusról*, valamint *nemzeti szocializmusról* beszólni *contradictio in adjecto*, ezt már ma is be lehet bizonyítani a logika elemi szabályai alapján.

SZEMLE – KRÓNIKA.

A középeurópai akarat.

A középeurópai országoknak aháboru után való szorosabb- főképpen gazdasági és külpolitikai természetű – kooperációja, amit nálunk többnyire Németországhoz való gazdasági közeledésnek szoktak röviden nevezni, egyre élénkebben foglalkoztatja a napisajtót és a publicisztikai irodalmat. Az az intenzív érdeklődés, amely e kérdés iránt a legszélesebb körökben mutatkozik, érthető és indokolt, ha meggondoljuk, hogy e probléma a létesítendő középeurópai szövetségbe bevonni szándékolt államoknak nemcsak a gazdasági és a külpolitikája, hanem belpolitikája, nemzetiségi és kultúrpolitikája stb. szempontjából is döntő jelentőséggel és igen nagy horderevével bír. Ha az elzárkózás és elkülönülés szelleme, amely Európa népei fölött úrrá lett és a most dúló világháborúban katasztrofális erővel tört ki, a háború után is állandósulna – és sajnos, ennek a lehetősége fennforog – Középeurópa, ha talán nem is szoros gazdasági és közjogi kapcsolatot, ami egyre valószínűtlenebbé válik, de bizonyára bizonyos határozott kulturális és szociálpolitikai irányzatot fog jelenteni. Amíg ennek a tartalmát nem ismerjük és amíg Közép-

Európa nem realitás, hanem különböző koncepciókkal rendelkező államférfiak vitatkozásának tárgya, úgy dicsőítése, mint bírálata szempontjából óvatosaknak kell lennünk.

Annyi azonban már ma is bizonyos, hogy a középeurópai kérdés a közeljövő legfontosabb problémája és ilyen szempontból rendkívüli érdeklődésre tarthat számot a *Paasche* kiadásában megjelenő „*Wirtschaftszeitung der Zentralmächte*” amelynek most kiadott első száma számos előkelő politikust és publicistát szólaltott meg e tárgyról, közöttük *Naumann* Frigyeset is, aki koncepcióját a „*Der mitteleuropäische Wille*”¹⁴ című cikkében körvonalazza. Fejtegetéseiből kiemeljük a következőket:

A Középeurópa egyesülésére vonatkozó fejtegetéseknél számos részletkérdés igényel megfontolást, de lényegileg minden részletkérdés csak segédeszköz. Aki a kapcsolatot nem akarja, annak elég néhány gyakran jelentéktelen pont, hogy a középeurópai tervet hosszas gondolkodás nélkül elvesse. Aki azonban az egészet *akarja*, az megkeresi és meg is találja az utakat, amelyek a nehézkes mellékes kérdésekbe és egyezségekre vezetnek.

– Mi a középeurópai akarat? Történelmi növekvési érzet, lelki jövőmozgalom, amely a közös háborúból jó létre és magas békecélra törekszik. Más, mint a nemzetiségi érzés, mert a nemzetiségi határokon túlmegegy. De egészen más, mint az emberiség általános eszméje, mert az emberiségen belül egy új szövetségét testet akar létrehozni...

– Nem tehetjük fel, hogy minden küzdés és törekvés oly cél nélkül történik, amely annyi véráldozatra méltó. Kell, hogy ennek valami különös célja legyen. Ezzel az érzéssel küzdenek a fiaink a fronton. Erezni akarják, hogy miért kockáztatják az életüket. Vájjon ez a valami csupán a régebbi állapotokhoz való visszatérés vagy több ennél? Mi az idők szózata? Mindjobban látjuk a fejlődés szellemét, a sokoldalú, buzgó törekvést egy célra, amely több a pusztá számításnál.

– Középeurópa újraalapításánál bizonyára sokat kell számolni is. Mindnyájunknak irón van a kezünkben és beszélünk behozatalról és kivitelről, piacról, kikötőforgalomról, vasúti szállításról, termelési lehetőségekről és nyereségről; de éppen miközben számolunk, tűnik fel előttünk világosan, mennyi kiszámíthatatlan és ismeretlen elem van mindezekben a hatalmas tervekben. A háború utáni állapotokat sűrű köd borítja. Senkisésem ismeri a jövő piaci, közlekedési és pénzügyi viszonyait. A régi szokásokkal szakítottunk, új reményekkel és aggodalmakkal nézünk a jövőbe. Erezzük az erőnket, de azt is tudjuk, hogy minden erőre szükség lesz és ha katonáink haza fognak térni, más emberek lesz-

nek, mint aminők azelőtt voltak és nagy célokra lesz szükségük. De tettvágyuk kemény próbára lesz téve, mert sokan nem fogják épségben találni az üzemüket, soknak kell új munkához fognia, valamennyinek új árakhoz és adókhöz kell szoknia, mindannyinak bátornak kell lennie, ha nem akar lesülyedni. A harc hallatlan erőfeszítései mögött új alkotókedvnek kell megszületnie. Ha ez nem fog megtörténni, a világnapirendre tér fölöttünk. Azért dolgozunk most a háború alatt a középeurópai akaraton, hogy az meglegyen, amikor üt az órája.

– A középeurópai akarat nagystílusú gazdasági érzélem. Nincs nagyobb dolog, mint egy nagy közös érzés. Mi lehet Középeurópából, ha mi mind akarjuk? Ami közös területünk jó és igen intenzív kultúrkorszakra vár . . . Ezen a nagy és szép területen kell nekünk a *gazdasági közösség*. Ez nem alkotható meg inárol holnapra. *Szükség van közbenső váomokra, határelőnzésre, külön igazgatásra és más óvatossági rendszabályokra*. Óvatosan kell előre haladni, de azért tudni kell mindig, hogy hova törekszünk jutni, szem előtt kell tartani a végcél: *Középeurópát*.

– A háború szövetségstársai kezét nyújtanak egymásnak a béke műveihez. De ezzel egyik sem vészit semmit. *Középeurópának nem szabad germanizáló intézetnek lennie*. Az eddigi államok függetlensége megóvándó. Csak azt, amit az egyes állam magában nem tehet meg, kell közösen véghezvinni. Ezt az alapelvet az első naptól kezdve szentnek kell tartani . . .

Az itt ismertetett részletekből

is kitűnik, hogy Naumann bármily magas színvonalúak is a koncepciói, sokkal opportunista, mint ahogy egyes kommentátorai szokták feltüntetni, akik könyvét nem olvasták el figyelmesen és Mitteleuropäer létére épp oly szívesen tesz lényeges engedményeket Középeurópa ellenségeinek, mint liberális és demokrata létére a liberalizmus és demokrácia ellenségeinek (így a vámkérdésben, ahol régi elveit teljesen feladta.). Igaz, hogy az engedményeket átmenetieknek tekinti, ámde – „rien n'est plus constant, que le provisoir».

Dr. V. M.

Szociálpolitika a német háborús parlamentben.

Legutóbbi számunkban szótunk a magyar háborús parlament szociálpolitikájának vérszegénységéről. Hiába, a lelkek nehezen formálódnak! Nálunk személyes természetű marakodások ma is, a háború tizenkilencedik hónapjában teljes érdeklődésre találnak, míg szociálpolitikai természetű kérdésekhez úgy kell fogni egy-két szónokot, aki teljesen üres padsorok előtt a becsület kedvéért hajlandó legyen magát fárasztani.

A német parlament e tekintetben sokkal vigasztalóbb képet nyújt. Vigasztalónak mondjuk, mert bele kellett törődnünk, hogy szociálpolitikai téren a németek dolgozzanak elő nekünk és mi azután akarva nem akarva apránként, hogy néhai báró Fejérváry Géza szavaival éljünk: lassan, lassan, lassan utána kell hogy csináljuk a szociálpolitikai intézményeket.

A német Reichstagról meg-

állapítható, hogy a háború hatalmas nevelőnek bizonyult szociálpolitikai tekintetben: egyre erősebben jelentkezik benne a szociálpolitikai megértés és akarat. Egész sereg szociálpolitikai természetű terv és kívánság került szőnyegre és képezte a vita és megbeszélés anyagát, nagyszámú ilyen természetű határozatot fogadtak el és ajánlottak a kancellárnak megvalósítás végett. Egyáltalában: az összes pártokat valósággal áthatotta a szociálpolitikai segítség szelleme nem csupán a munkásosztállyal, hanem a középosztállyal szemben is. A bizottságokban előbb már apróra megtárgyalt és január 14-én és 15-én a plénum által elfogadott javaslatok nagyértékű jogokat biztosítanak a közszállításoknál a szövetkezeteknek és a szállítási egyesületekbe tömörült önálló kézműveseknek, valamint előkészítik azokat az intézkedéseket, amelyek reálhitelt biztosítanak a kisiparnak és kiskereskedelemnek. A születési arányszám csökkenése, a gyermekvédelem és anyavédelem is megvitatás tárgyát képezte. Mély bonyolultságot tett különösen az összes pártok egyöntetű állásfoglalása az aggkorszakbiztosítás korhatárának 70-ről 65 évre való leszállítása tárgyában, melyre nézve dr. Dellbrück a kormány nevében is kijelentette, hogy új megfontolás tárgyává fogja tenni ezt az eddig általa ellenzett reformot. Az elnapolás előtt kellemes meglepetésképpen még azt is kijelentette a belügyminiszter, hogy a parlament kívánságához képest nemsokára törvényjavaslatot fog a parlament elé terjeszteni, amely szerint a szak-

egyletek nem fognak többé politikai egyesületeknek tekinteni.

A generális az ifjúsághoz.

Kassel parancsnokló generálisa Haugvitz a következő felhívást intézte az ifjúsághoz:

„Apáitok a haza szolgálatában állanak és az ellenséggel küzdenek. Értetek áldozzák fel egészségüket, vérüket és életüket. Méltatlanok akartok-e hozzájuk lenni és nem akartok-e áldozatot hozni ti is?

Németország töleitek is áldozatot kíván. Le kell mondanotok az üres szórakozásokról és durva mulatságokról, le kell mondanotok a nektek nem való könyvekről, amilyent szülőiteik nem adnának a kezetekbe, le kell mondanotok minden tisztátalanságról, amelyet szülőiteik előtt titkolnotek kellene. E helyett tanulnotok és dolgoznotok kell, hogy édesanyáitok támaszai és fiatalabb testvéreitek példányképei, hazátoknak egykoron hasznos polgárai legyetek.

Ha atyáitok majdan visszajönnek a háborúból, találjanak tevékeny és derék ifjúságot, nem pedig elfajzott és zabolátlan fiatalemberket ! Ti pedig, akiknek az édesapja hősi halált halt, ti kétszeresen ügyeljete rá, hogy hálásak legyetek velük szemben mocsoktalan jellemtisztaság, akaraterő és kötelességtudás által!

Tudom, hogy nem egy olyan van közöttetek, akik nem akarnak engedelmessé válni, nem akarnak dolgozni segíteni, hanem csak az idősebbekkel szemben tiszteletlenkedni, lehetőleg sokat henyélni és nagyozni szeretnek. Ezek ellen ma rendeletet bocsá-

tottam ki és szigorú büntetéseket helyeztem kilátásba az olyanok részére, akik e rendeletet megszegik. De remélem, hogy ezekre a büntetésekre csak ritkán fog sor kerülni.

Ezért azokhoz fordulok, akik közöttetek derék ifjak, azokhoz, akik meg akarják becsülni szüleiket, rokonaikat, német hazájukat. Kétségtelen, hogy ezen többségben vannak közöttetek. Ha a derék ifjak összetartanak, a renyhék és romlottak nem fognak elszaporodni !

Vigyázzatok tehát ti magatok is magatok között a szerénységre a fegyelemre és a rendre: ha ezt teszitek, akkor teljesítették a hadiszolgálatot német hazánkkal szemben.

Ti vagytok népünk jövő nemzedéke!”

Nem akarjuk kommentálni ezt a felhívást, amely önmaga beszél. Csak annyit jegyzünk meg hozzá: ez is szociálpolitika !

Új adók Franciaországban.

A háborús kiadások mindenütt új adók keresésére és életbeléptetésére szorítják az államokat. Franciaországban is új jövedelmi adó lépett életbe ez év elejétől kezdve. A törvényt még a háború előtti napokban meghozták ugyan és bár az életbeléptetési rendelet még máig sincs kibocsátva, a szenátus hozzájárult, hogy bármikor léptetik is életbe, a kötelezettség ez évi január 1-től kezdődjék.

Az adótörvény megalkotásánál oly fontos szociálpolitikai szempontok jöttek tekintetbe, hogy ez okból érdekesnek tartjuk a törvény lényeges rendelkezéseit olvasóinkkal ismertetni.

Az adóösszeg kiszámításánál az előző évi jövedelem szolgál alapul. Ötezer frankot meg nem haladó jövedelem mindenkinél adómentes, a házásoknál pedig még további 2000 frank. Ezen kívül az adófizető terhére eső minden eltartott személy után 1000 Fr.-k-l emelkedik az adómentes jövedelem egészen öt személyig, öt személyen fölül minden személy után 1500 Fr.-kal. A családapa tehát, akinek hat személy eltartásáról kell gondoskodnia 13.500 Fr. jövedelemig adómentes éppen úgy, mint az agglégény 5000 Fr.-ig és mint a házas, de gyermektelen egyén 7000 Fr.-ig. Az adó 5000 és 10:000 Fr. jövedelem között az ötödöröszt 2%-a, 10.000 – 15.000 Fr. után a kétötödöröszt 2%-a, 15.000 -20.000 Fr. között a háromötödöröszt 2%-a, 20.000-25.000 Fr. között a négyötödöröszt 2%-a, 25.000 koronán túl az egésznek 2%-a. Tehát progresszív az adó, de a progresszivitás korlátolt. Ha az adó ekként meg van állapítva, akkor még a következő levonásoknak van helye: az adófizető terhére eső egy személy után 5% kettő után 10%, három után 20% és minden további személy után 10-10%, az összes levonások azonban a kiszabott adó felét meg nem haladhatják.

Ha tehát egy agglégénynek 8000 Fr. jövedelme van, úgy 5000 Fr.-ig nem fizet adót. A további 3000 Fr. után fizeti a 3000 Fr. ötödörösztének a 2%-át, vagyis 12 Fr.-ot. Nézzük most, hogy áll a dolog a családapával, akinek 40.000 Fr. jövedelme, három gyermeke és egy általa el, ártott öreg édesanyja van? Le-

vonhat a jövedelemből 6000 Fr.-ot: 2000 Fr.-ot mert házas, 4000 Fr.-ot, mert négy személy esik a terhére. Adó alá eső jövedelme tehát 34.000 Fr. Az első 5000 Fr. adómentes. Az adó alá eső első 5000 Fr., után az egyötödöröszt 2%-át fizeti, vagyis 20 Fr.-ot, a második 5000 után a kétötödöröszt 2%-át = 40 Fr., a harmadik 5000 után a háromötödöröszt 2%-át = 60 Fr., a negyedik 5000 után a négyötödöröszt 2%-át = 80 Fr. Ez összesen 200 Fr. 25.000-tól 34.000-ig az egésznek a 2%-át kell fizetnie, tehát 9000 Fr. után 180 Fr.-ot. A 200 Fr.-kal együtt tehát 380 Fr. Már most joga van 30% mérséklésre, mert 4 személy esik a terhére. A 380 Fr.-ból tehát 114 Fr. levonandó és így fizet összesen 266 Fr.-ot.

Ezen az érdekes kiszámítási módozatú adón kívül még egy új adó készül Franciaországban: a háborús nyereség adója. Ennek a kiszámítási módja röviden az, hogy az üzletek 1911, 1912 és 1913. évi nyereségének az átlagát veszik és amely üzlet a háború óta ezt az átlagot meghaladó nyereséget ért el, az progresszív skála szerint 5-30% adót fizet e nyereség után. Ezek az adók azért bírnak rendkívüli jelentőséggel Franciaországban, mert általuk Franciaország is a „finanquizició” útjára lép és a francia kereskedővilág és polgárság ismét egy jelentékeny részét veszíti annak a privilégiumának, amelyet mindeddeli r oly féltékenyen és eredményesen tudott megvédelmezni.

Ez a háború jelentős felforgató hatása Franciaországban.

A munkásság érdeke és a háború eredménye.

A németországi szocialista szakszervezetek „Kriegsbuch”-ja viseli ezt a címet. (Arbeiterinteressen und Kriegsergebniss. Herausgegeben von Wilh. Jansson. Berlin, 1915.) A vezető helyen álló 13 szövetség vezéreinek a véleménye van ebben a könyvben lefektetve. Megszólalnak az építőmunkásszövetség, a bányászok, a kohóművesek, a kémiai ipari munkások, a grafikai munkások szövetségének, a vas- és fémmunkások, fémmunkások, üvegesek, bőrösök, szabók, textil-munkások, kőfaragók, szállítóipari munkások: ezeknek a valóban hatalmas egyesületeknek népszerű vezetői és mind kívülél nélkül kitarásról, győzelemről beszélnek. „Reménytelen volna a mi jövőnk, ha ez a háború Németország széttiprásával végződne” (K. Schmidt). „Jaj a német munkásnak, ha nem mi maradunk a győztesek!” (Wissell). „Ebben a háborúban Németország népének kulturális és gazdasági jövőjéért folyik a küzdelem” (Winnig). „Arról van szó, hogy egyenjogúak legyünk a gazdasági versenyben” (Hué). „Németország győzelme hivatott arra, hogy a német faipart megóvja attól a mérhetetlen károsodástól, s melyet az ellenség győzelme zúdítaná reá” (Kayser). „Németország munkássága a saját érdekének tartozik vele, hogy mindent elkövessen a háború kedvező kimenetele érdekében” (Girbig). „Iparunk újra-éledése csak Németország győzelmétől várható” (Stühner).) És a többi és a többi. Íme így be-

szélnek a német szociáldemokrata alapon szervezett munkásság vezető egyéniségei. Ezekkel a végképpen határozott és szemernyi kétség nélkül való hangokkal szemben alig jelentenek valamit a parlamenti, szerkesztőségi és malomalatti politikusok zagyva feleselése.

Segítőhittel a középosztálynak !

Az összes hadviselő országokban súlyos probléma a háború által tönkretett középexistenciák talpraállításának a kérdése. Maga a háború beszédes bizonyítékokat szolgáltatott amellett, hogy az államnak mennyire fontos érdeke az erős középosztály, amelyre azonban talán a legsúlyosabb csapásokat mérte a háború. Ezernyi ezrekre rüg azoknak a kézműveseknek, kispolgároknak, kereskedőknek, iparosoknak a száma, akik hónapokig évekig távol vannak otthonuktól és akik mire megjönnek existenciájuk csak siralmas roncsait fogják viszontlátni. Mindenütt érezik, hogy ezeken segíteni az államnak és a társadalomnak az érdeke és kötelessége lesz. Mint sok más téren, úgy ezeken a téren is Németország az, amely legelőször alkot határozott terveket ennek a kötelességnek a teljesítése tekintetében is. Eddigél Badenden, Szászországban, Poroszországban és Württembergben van többé kevésbé fix megállapodás a segítés módjai tekintetében. A lényeges mindenütt az, hogy különféle módokon előterjesztett közpénzekből az arra szoruhk hosszú lejáratú, az első évben kamatmentes, a későbbi években rendkívül alacson kamatozású kölcsönöket kapnak, amelyeket

egy helyen a községek, másutt a hitelszövetkezetek tartanak nyilván és ezek gondoskodnak a beszedeőről. A normális kamatozásig terjedő differenciát az állam pótolja.

Szakadás az olasz szindikalizmusban.

Az olasz szindikátusok egyik szövetségében (amelyet nem kell összetéveszteni a szakszervezeti szövetséggel) a háború óta szakadás jelei mutatkoznak. A páрмаi munkáskamara, amely az egész szindikalizmus kiindulóhelye és amely a szövetség ügyeit eddigelé intézte, kilátásba helyezte a kilépését és valószínű, hogy ebben néhány nagyobb egylet, közte a bolognai munkáskamara is, követni fogja. A szakadás oka politikai nézeteltérés. Tudnillik a háború szétválasztotta a szindikátusokat háboruspártiakra és háborúellenesekre. A szindikalisták nagy része, elsősorban a milánóiak, De Au bris és az időközben elesett Curridoni vezetése alatt a legszenvédélyesebb háborúrauszítók. Mások viszont, így a bolognaiak és a pármiaiak neutrális agitációt folytattak. A Milánóban tartott értekezleten a neutrálisok kisebbségben lévőknek bizonyultak. Ennek dacára a hagyományok és érdekem alapján a páрмаi kamara maradt meg a szövetség élén a vezető szerepben. De most már a krízis túrhetetlen mértéket öltött, mert bár heccelők vannak a többségben, viszont a neutrálisukat magában foglaló egyletek a tekintélyesebbek és ezek fejtenek ki komolyabb működést.

A női munkaerő segítése.

Hogy a női munkaerő milyen nagy arányokban terjedt el az utóbbi időben, arra nézve csak később kaphatunk megfelelő statisztikai adatokat írja a Szakszer vezető Értesítő egyik cikkében. De ha a Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár adatait szemügyre vesszük, akkor abból is kitűnik, hogy amíg a háború tartama alatt a Pénztár *taglétszáma általában apadt, addig a női biztosításra kötelezett tagok száma tetemesen emelkedet.*

A Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár taglétszámára vonatkozó adatok a következők: A pénztárnál betegség esetére a biztosításra kötelezettek száma volt:

	férfi	nő	összesen
1911 decemberben . . .	195 409	41.365	236774
1914 júniusban . . .	205 215	46 022	251.241
1915 decemberben . . .	169.860	60.191	230.051

A háború *előtt két es fél év alatt* a férfimunkások száma alig 5 százalékkal, 9810-el szaporodott, a nőmunkások száma ugyan ezen idő alatt 4657-el, 11 százalékkal emelkedett. Ezzel szemben a háború alatt csupán *egy és fél év alatt 21000-rel csökkent a biztosítottak, 36.000-rel (13%) a férfimunkások száma, míg a nőmunkások száma 15.000-rel (45.5%-kal) emelkedett.* Nyilvánvaló tehát, hogy a női munkások száma nagy mértékben növekszik és mindinkább nők végzik el azokat a munkákat a gyárakba és vállalatokban, amelyeket ezelőtt férfiak végeztek.

A női munkaerő térfoglalása, különösen nagy arányokban kezdődött december hóban és ez tartott január hóban is, mert a

hadfelszerelési üzemek ezen hónapokban hajtották végre a hadügyminiszter rendeletét.

A nőmunkások alkalmazásának számaránya tekintetében a magyar ipar eddig sem gallt az utolsó helyen, mert hiszen seholy sem hangzottak annyira, mint nálunk, hogy ipart csak olcsó munkaerővel lehet teremteni. Az olcsó munkaerőt pedig a nők és a fiatalok szolgáztatják a gyáraknak és a munkálatok nálunk ezt is kihasználják. A nőmunkások számaránya a különböző államokban eddig¹ a következő volt: Amerika 6,1, Dánia 7,0, Norvégia 8,6, Svédország 10,1, Angolország 16,3 Skótország 18,1, Németország 18,5, Magyarország 20, Írország 20,5, Franciaország 20,9, Svájc 28,4, Ausztria 34,4, Olaszország 35,3, százalék.

A finn alkoholtilalom szociális hatásai.

Különböző törvények folytán, amelyek a finn községeknek ily irányban meglehetősen nagy terjedelmű önkormányzati jogot biztosítottak, az alkoholfogyasztás Finnországban az utolsó években személyenként majdnem 1 literre csökkent. A hadiállapot kihirdetésekor életbe lépett orosz alkoholtilalom és azután a múlt év utolsó öt hónapjában még inkább visszaszorította az alkoholizmust Finnországban. Az eredmények meglepők: 1914-ben Finnországban 2,895.606 liter (1913-ban 5,049.438 liter) pálinkát adtak el. Ebből a mennyiségből az év első hét hónapjára 2,384.437 liter, vagyis minden egyes hónapra 404.920 liter

jutott, amivel szemben 1913-ban a havonta eladott mennyiség még 420.768 liter volt. 1915. évre még kedvezőbb eredmények várhatók, minthogy a múlt év végén az elsőrangú éttermekre is kiterjesztették a tilalmat s így a tilalom teljes hatása csak éhben az évben lesz a maga egész valójában megismerhető.

Várható volt, hogy a pálinkatörvény megszegésének esetei a pálinka titkos készítése folytán szaporodni fognak, de az az aggodalom sem valósodott, sőt 1914-ben még a sörfogyasztás is csökkent Finnországban. Sörgyártásra ez évben 1,194.850 kilogramm malátával kevesebbet használtak fel és 33-327,-kal kevesebb sört gyártattak, mint az előző évben, s ezzel szemben az alkoholt¹ mentes malátát tartalmazó italok gyártása emelkedett és erre a célra 30.000 kg. malátával többet dolgoztak fel, mint 1913. évben.

A finn alkoholtilalom egyik legfontosabb eredményét a tilalmi időnek az 1912. és 1913. évben elkövetett rendőri kihágások statisztikáinak összehasonlítása mutatja. Finnországban az ittas embereket a rendőrség veszi őrizetbe és az eseteket lajstromozzák, a visszaesést pedig pénz- és szabadságvesztésszűnettel sújtják. 20 finD város szolgáltat ez irányban statisztikát, s a négy legnagyobb város adatait vizsgálván, azt találjuk, hogy a kihágások száma volt:

	1912-ben	1913-ban	1914-ben
Helsingforsban	10289	9325	2133
Aboban	2016	1980	224
Kotkaba	823	1980	75
Wiborgba	3376	3767	1665
A 20 városban tehát			
összesen	20609	20967	5037

az esetek száma.

Ez adatok alapján kétségtelenül meg kell tehát állapítanunk, hogy eme esetek számának $\frac{1}{4}$ -ére való csökkenése az alkoholtilalommal *kapcsolatban* áll.

Feltűnő a rendőrségnek feljelentett egyéb bűntények számának csökkenése is, az alkoholtilalmi idő 5 hónapjában a büntető feljelentések száma ugyanis az esetek felére csökkent.

Zálogházak jelentéseiből kitűnik, hogy a háztartási, ruházati vagy egyéb használati cikkekre kért zálogkölcsonk száma is szemmel láthatóan csökkent.

Ezek az eredmények a finn absztinens-szervezetek központi titkárságának gondos adatszolgáltatásán alapszanak. Ezek az adatok is megerősítenek bennünket abban az álláspontunkban, amelyeta „*Szociálpolitikai Szemle*” 1915. évi júliusi számában megjelent „*Adópolitika, alkoholizmus, népjólét*” című szemlénkben fejtettünk ki, s amely szerint az alkoholizmus elleni küzdelem a *magyar államnak és a magyar társadalomnak, a magyar szociálpolitikának és a magyar közgazdaságnak is elsődü feladata.**)

A női munka szabályozása Angliában.

A munkások és a munkaadók gazdasági szervezeteinek egy, a minisztérium és a Kereskedelmi Hivatal által összehívott gyűlése a nők ipari munkájára vonatkozólag a következő fontos szabályokat állapította meg: az olyan iparágaknál, amelyek eddig kizárólag férfiakat dolgoztattak, női munkaerők csakabban az esetben vehetők fel,

*) Lásd e számban a svédországi alkoholfogyasztás csökkenéséről szóló közleményt is.

ha a férfiak hiánya nyilvánvalónak bizonyul és ilyen esetben is csak akkor létesítendő, ha független bizottságok véleménye szerint, a munka a nők testi képességeinek megfelel. Az eddig kizárólag férfimunkásokkal dolgozó iparágakban a női munka csak átmeneti időre engedélyezhető, nevezetesen a háború tartamára való korlátozással és ezt a szempontot teszi irányadóvá a megállapodás az új női munkaerők betanításánál is, elismerve a férfiaknak a háború előtti alkalmazásukra való igényét. Természetes, hogy alkalmaztatásuknak ideiglenes minőségéről a nőket fel kell világosítani. A munkahelyükön férfiakat helyettesítő nők bére 1 fontnál (24 korona) *kisebb nem* lehet és a helyi bérviszonyokhoz alkalmazkodik. Képesítést igénylő munkánál, szakmunkánál a nőt ugyanaz a bér illeti meg, mint amely előzőleg a férfinak járt. Ezek a bérfeltételek az esti és az éjjeli munkaszakban teljesített munkára, valamint a vasárnapi munkákra is vonatkoznak. Minden nő tartozik belépni a Trade Union szervezetekbe. A főnti alapelvek alkalmazásából keletkező jogviták minden esetben egy vegyes bizottság elé térj esztendők, amely 6 munkás és 6 munkaadó képviselőből és egy megválasztandó független elöljáróból áll. Munkaszerződés csak ezeknek az elveknek alapulvételével köthetők, a Kereskedelmi Hivatalt (Board of Trade) az észrevétel joga minden esetben megilleti.

Alkohol-jegyek Svédországban.

Svédország talán az első és nyilván az egyetlen állam a vi-

lagon, amely eldicsekedhetik vele, hogy az alkoholfogyasztása csökkenőben van. Ennek a megállapításánál szándékosan mellőzzük itt Oroszországot, ahol tudvalévőleg alkoholtilalom van a háború óta és ha esetleg más háborúban álló országokban is csökkent volna a fogyasztás, úgy ennek az oka is bizonyára a háború múltó jelenségeiben keresendő. Svédország azonban úgy látszik szisztematikusan és véglegesen kiszorítja az alkoholt olyan intézkedéssel, amely nem foszt meg senkit az alkoholfogyasztás lehetőségétől, hanem egy maximumot állít fel, amelynél többet senki se fogyaszthat. v Elérte pedig ezt az alkohol-jegyintézménnyel, amelyet Dr. Ivan kezdeményezésére előbb csak egyes kerületekben, 1916. január 1 óta azonban egész Svédországban életbeléptettek. Az alkohol-

jegy ugyanaz a rendszer, amelyet mi liszt-jegy stb. alakjában ismerünk azzal a különbséggel, hogy nem szelvényeket vágnak le, hanem mindég bejegyzik a megtörtént vételt. Biztosít pedig ez a jegy minden polgárnak öt naponként egy liter szeszes italt. Ez alól csak bizonyos kivételek vannak, amelyeknek ismertetését nem tartjuk szükségesnek.

Az eredmény természetesen pontosan jelentkezett: 1913-ban a szeszes italok fogyasztása volt 5 millió liter 1914-ben pedig nem is egész 3 millió liter, 1915-ben még kevesebb. A maximum biztosítása dacára is csökkenni fog folytonosan a fogyasztás, mert a megszabott határ kény. szerű betartása által önként fogják az emberek korlátozni a fogyasztásukat.

Társadalmi biztosítás.

– Munkásvédelem. Munkásbiztosítás. Népegészségügy. –
Szerkeszti: Zádor Pál.

A szociális biztosítás és a háború.

Az Országos Pénztár Munkáskórháza a rendelkezésünkre álló legújabb statisztikai adatokból kitűnően, 1915. november hó 30-iki állapot szerint 114 pénztári tagot és 223 katonai sebesültet és beteget, 1915. december hó 31-iki állapot szerint 111 pénztári tagot és 218 katonai beteget, és végül az 1916. január hó 30-iki adatok szerint 127 pénztári tagot és 218 katonai beteget ápolt, A munkáskórháznak ezekből kitűnően az 1915. november hó 30-iki statisztika szerint összesen 337, az 1915. december hó 31-iki statisztika szerint összesen 329 és végül az 1916. január hó 31-iki adatok szerint összesen 345 polgári és katonai betege volt, ami az eredetileg 320 ágyas *kórház betegbefogadó-képességének maximális kihasználására vall.*

Az ipari munkába lépett rokkant katonák biztosítási kötelezettsége kérdésében a kereskedelemügyi miniszter 1916. évi január hó 9-én kelt 85.764/1915. számú rendeletével elvi jelentőségű döntést hozott. A fontos rendelet kimondja, hogy azoknál a katonáknál, – akik a hadsereg kötelékéből nem bocsájtottak el, hanem mivel rokkantságuk foka idővel még változhatnak, csupán jelenleg nem alkalmasának minősítették és ideiglenes ellátásban részesülnek, – a katonai-személyi állapot nem szűnik meg, azonban a polgári foglalkozás tartamára nézve felfüggesztetik és *ebben a foglalkozásban szünetel.*

Ha az ilyen katona polgári foglalkozásba lép, és pedig nem a polgári foglalkozást netalán tiltó katonai szabályok ellenére, hanem katonai fennhatóságának tudtával és engedélyével, akkor az az illető polgári foglalkozásra vonatkozó polgári törvények uralma alá kerül. Ennek megfelelően az ilyen katona, ha mint alkalmazott, iparüzletben munkába lép, a rendes ipari alkalmazottakkal egyenlő tekinteti alá esik, s munkaviszonya az ipartörvény és a munkás - biztosítást szabályozó 1907. évi XIX. törvény cikk rendelkezései szerint bírálendő el.

A budapesti Csavargózös-hajózási r.-t. „Bombatér” nevű hajó ján 1916. január 31-én történt tömeges baleset alkalmával, amint az a megjelent újság-közleményekből is megállapítható volt, több balesetbiztosításra kötelezett egyén munkábamenetel közben a Dunába esett. Sokat közülök nagyobb baj nélkül sikerült kimenteni, de lehetséges, hogy ezeknél balesetük következményeképpen későbbi

időkben különböző megbetegedések fognak fellépni, anélkül, hogy a balesetet szenvedett a betegsége baleseti eredetének tudatára jutna. Számot kell vetni másfelől azzal az eshetőséggel is, hogy többen már meglevő, a vízbeesés előtt is fennálló és a baleset által *nem* súlyosbított bajukat oly időben hozzák majd okozati összefüggésbe a vízbeeséssel, amikor viszont ennek az összefüggés hiánya nem volna igazolható. Ez okból az Országos Pénztár fölhívta a budapesti kerületi pénztárt, hogy állapítsa meg mindazoknak a balesetbiztosításra kötelezett egyéneknek a nevét, kiket a kérdéses alkalmalmmal bármely módon (pl. vízbeesés, menekülés közben való sérülés stb.) baleset ért, tehát azokat is, kiknek balesete nem járt rögtöni következménnyel. Ez utóbbiakat is vesse alá orvosi vizsgálatnak, annak megállapítása végett, hogy jelenleg szenvednek-e valamely betegségben, s ha igen, ezt a betegsüget okozta, súlyosbította, illetőleg kitörésében sietette-e a baleset. Akiken a baleset ily hatása megállapítható, azokra vonatkozóan a kártalanítási eljárás megnyitandó. Akiknél felülvizsgálatuk alkalmával baleseti következmény nem mutatható ki, azoknak újabb orvosi felülvizsgálata iránt csak az esetben kell majd intézkedni, ha olyan megbetegedés lépne fel nála, mely ezzel a balesettel *összefüggésben* állhat.

Az igényjogosult halálakor kifizetetlenül maradt járadék-összegek kérdése. Konkrét esetből kifolyólag felmerült az a kérdés, hogy mi történjék az olyan járadékkal, melyet az igényjogosult, időközben bekövetkezett halála miatt nem vett fel.

Az általános jogszabályok szerint az elhalt után kifizetetlenül maradt járadék az elhalt járadékos jogutódját, vagyis az örökösét illeti meg és a járadék a hagyatéki bírósághoz utalandó át.

Mint hogy azonban a járadék a Törvény 97. §-a szerint az igényjogosult személyéhez kötött jogosítvány, nem lehet kívánatos, hogy a visszamaradt járadék más hagyatéki vagyonnal egyenlő elbírálás alá kerüljön, és a járadékos elhalálása után, a járadék természetét és célját tartva szem előtt, a hagyatéki bíróság-mellőzésével, közvetlenül a *nyilvánvaló* örökösök részére kell a visszamaradt járadékot kiutalni, mert a járadék ezzel felel meg leginkább törvényes rendeltetésének.

Ilyen eset az, amikor a járadékos után csupán házastárs, vagy házastárs és ennek tt. gyámsága alatt álló leszármazók, azaz csupán közös szülöktől származott kiskorú gyermekek maradtak. Ebben az esetben az elhalt járadéka minden kockázat nélkül utalható az özvegy kezébe, illetve az illetékes gyámpénztárba. Szükséges természetesen a házastársi, illetve leszármazotti viszony és az együttélés igazolása, ezen kívül a járadék olyanoknak is kifizetendő, akik nemcsak az örök jog szerint bírnak arra feltétlen igénnyel, hanem, akik az elhalttal szemben tartást igényelhettek, s akik annak életében is részesedtek volna a járadékban, és kifizetendő azoknak is, akik az elhalttal közös háztartásban azt betegségében gondozták,

és így a megkésített járadékot személyes szolgálatukkal, illetve pénzbeli segélyükkel mintegy előlegezték az elhaltak, s a járadéka már ezért is igényt tarthatnak.

Ellenben, ha *együttélő* házastárs és közös szülőktől származott gyermekek nem maradtak, vagy a közös szülőktől származott gyermekeken kívül oly gyermeke is maradt az elhalt járadékosnak, aki nem a túlélő házastárstól származott, (pl. fel-testvér), akkor a hátramaradók (egyéb hozzátartozók, rokonok) örökös minősége nem tekinthető nyilvánvalónak, és kétségtelennek, s ezeknél a szoros családi életközösség indoka is csaknem kivétel nélkül hiányozván, az örökös minőség eldöntésére 'illetékes hagyatéki bírósághoz volna a kifizetetlen összeg beutalandó. Mégis erre nézve nem kívánatos az általános irányelvet megjelölni, mert a *járadék célját tekintve*, a járadéknak a hagyatéki bírósághoz való beutalása igénylő jelentkezéséig ez esetben is gyakran mellőzhető, míg viszont lehetséges, hogy valamely hátramaradó rokon igénye, – ha az az elhalt családjában élt, és az illetőt az elhalt tartotta el, – éppen úgy kétségtelen, mint az előbb emiitett legközelebbi hozzátartozóké. Ez utóbbiakra nézve tehát a visszamaradt járadék hováfordítása tekintetében esetről-esetre kell intézkedni.

Az O. M. B. P. igazgatósága a legutóbbi, f. hó 11-iki igazgatósági ülésen az előterjesztett jogi vélemény alapján határozatig kimondotta, hogy a kártalanításra igényjogosult halála napjáig esedékessé vált, df5 fel nem vett és el nem évült időleges, vagy állandó járadékösszegek, ha igazolt együttélő házastárs, vagy ha túlélő házastárs és ennek törvényes és természetes gyámsága alatt álló, s az elhalttól származó leszármazott, vagy csak ilyen közös szülőktől származó kiskorú gyermekek maradnak hátra, közvetlenül a tt. gyám kezébe, illetve a teljesen ára gyermekekre illetékes gyámpénztárba utalandók. Minden más esetben az igazgatóság határozata szerint esetről-esetre döntendő el, hogy a visszamaradt járadék kit illet meg és kinek kezébe utaltassék.

A kerületi munkásbiztosító pénztárak válságos anyagi helyzetéről esett sok szó az Országos Pénztár elnökségben 1914. évi zárószámadások tárgyalása kapcsán. Megállapította az elnökség, hogy a kerületi munkás biztosító pénztárak az 1914. év második felében, a világháború következtében oly komoly gazdasági és pénzügyi válságba, jutottak, hogy a reájuk háramló feladatokat, a törvényben biztosított és alapszabályainkban meghatározott jövedelmekből fedezni képtelenek voltak, és ma már események és eredmények is igazolják azt, hogy arra az állami segélyre, amelynek tárgyában az O. M. B. P. 48439/1916. sz. a. a keresk. miniszter úrhoz az O. M. B. P. felterjesztést intézett, helyiszerveink most, a habom. 3-ik évében is rászorultak. Ez okból az elnökség a február hó 8-iki ülésén elhatározta, hogy a keresk. miniszterhez ismételt felterjesztést intéz, és a kerületi munkásbiztosító pénztárak részére nyújtandó állami segélyt, a helyi pénztárak 1914. évi eredményeinek

ismertetése kapcsán, újból jóakarató figyelmébe ajánlja és a munkásbiztosítás anyagi helyzetének konszolidálása érdekében, a kereskedelmi kormánytól sürgőre intézkedést kér. Minthogy a munkásbiztosító intézmény teljesítőképességének megtartása a gyakorlati szociálpolitikának most a *Háború alatti nagy leromlása folytán, elsőrendű követelménye*, az Országos Pénztár a kormány elé kerülő kérésének teljesítését már azért is remélnünk kell, mert annak teljesítése *egész közgazdasági életünk háború utáni reorganizációjának is egyik alapfeltétele*.

A választott bírósági ítéletek csak jogerőre emelkedésükkor foganasíthatók. Az Országos Pénztár igazgatósága már két ízben is elhatározta, *hogy* az O. P. a baleseti kártalanítási ügyekben hozott mindazokat a választott bírósági ítéleteket, amelyek ellen' a pénztár nem él felebbezéssel, a felebbezési határidő leteltének bevárása nélkül foganasítja még abban az esetben is, ha az Ítéletet igénylő netán meg is felebbezte volna. Az Állami Munkásbiztosítási Hivatal ezeket a határozatokat 8743/1913. sz. leiratával az 1907. évi XIX. L. c. 175. §-a alapján, mint törvénybe ütközőket megsemmisítette és kimondotta, hogy a munkásbiztosítási választott bíróságok ítéletei csakis a jogerőre emelkedés esetén foganasítandók.

Az O. M. B. P. elnöksége a február hó 8-iki ülésben a leiratról szóló bejelentést tudomásul vette, és elrendelte, hogy a m. kir. állami hivatal 8743/913. számú leiratának megfelelően a *választott bíróságok ítéletei csakis jogerőre emelkedésük után foganasítandók, a jogerőre emelkedésig pedig a járadékok az országos pénztár megállapító határozatai szerint folyósítandók.*

A József kir. herceg tudószanatórium egyesület dévai fiókjának kérésére a *dévai* kerületi munkásbiztosító pénztár igazgatósága még 1913-ban elhatározta volt, hogy a Déván felállítandó tüdőbeteg gondozó-intézet fenntartási költségeihez, a gondozó lakóhelyiségének bérfizetésére fordítandó 400 koronával az év rendes bevételei terhére hozzájárul. A határozat hozatalakor a pénztár igazgatója külön véleményt jelentett be, s abban az 1907: XIX. t. c. nek arra a rendelkezésére hivatkozott, mely szerint a pénztár bevételei másra, mint a törvényben felsorolt segélyezésekre *nem* használhatók fel.

A kerületi pénztár szóbanlévő határozata az Országos Pénztárhoz került elbírálásra, s az O. P. igazgatósága ismételt iratváltások után a f. hó 11-iki ülésben: foglalkozott az érdekes ügyvel, s ez alkalommal a kerületi pénztár határozatához *hozzájárult*. A hozzájáruló határozat megokolása lényegben a következő megállapításokon alapult: A dévai pénztár rendelőintézetében az összes betegek részére csak egy közös várószobája van, s ebben a tüdőbetegek a többi várakozó betegeket megfertőzhetik. A pénztár tagjainak érdekük, hogy a tüdőbetegekkel ne együtt kezeltesse. A dispensaire a pénztár tüdőbeteg tagjait és a kezelésre jogosult családtagokat gyógy-

kezeli, tuberkulinnal oltja, lakásait ellenőrizteti, a pénztár tagjairól napijelentést küld, a keresetképtelen betegeknek táppénzutasolványát kiállítja. és a 20 héten túli beteg tagok részére, az állami támogatás keretén belül, élelmicikkeket is szolgáltat ki. A pénztárnak naponta 5-6 betege áll kezelés alatt és az eddigi megfigyelés bizonyítja, hogy az intézmény bevált, s a tagok maguk kéri oda-utalásukat.

Az O. P. utasította a pénztárt, hogy a pénztár és a dispensaire közötti jogviszonyt szerződéssel rendezze, amely a pénztár tüdőbeteg tagjainak teljes kezelését biztosítsa, tehát a gyógyszeres kezelést is, éppúgy, mint az oltások útján történő gyógykezelést; biztosítsa továbbá a pénztár számára nélkülözhetetlen adminisztratív feladatok ellátását, biztosítsa a pénztár az ellenőrzés jogosságát és tagjainak ellátására vonatkozólag biztosítsa azt, a jogot az Országos Pénztárnak és az Áll. Hivatalnak, és biztosítsa végül a kerületi pénztár képviselőjét is a tüdőbeteg gondozó-intézet vezetőségében.

Az *elvi* kérdés tekintetében végül azt a megállapítást teszi a határozat, hogy a tüdőbeteg pénztári tag legjobb gyógykezelését biztosítani a pénztárnak nemcsak joga, de kötelessége is, a pénztár törvényes segélyezési kötelezettségének pedig a gyógykezelés talán a legfontosabb és a leggyümölcsözőbb része. A pénztár rossz anyagi helyzete sem mentesíti a pénztár törvényes segélyezési kötelezettségének teljesítése alól, az adott esetben pedig a tüdőbeteg tagoknak az 1907: XIX t. c. által biztosított gyógyellátása olcsóbb árban alig is képzelhető el.

A munkásbiztosítási választott bíróságok elnökei több helyen megtagadták a kerületi pénztári *elnökségek* konkrét segélyezési ügyekben hozott határozatainak *felebbezés* alapján való felülbíráását. E választott bírósági elnökök véleménye szerint ugyanis a választott bíróság felebbezés alapján valamely konkrét betegsegélyezősi, vagy időleges baleseti járadékügyet csak akkor vehet tárgyalás alá, ha az igénylőt igényével a ker. pénztár *igazgatósága* is elutasította.

Az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztár elnöksége január hó 13,-iki ülésében foglalkozott ezzel az ügyvel, azt határozta, hogy az ügyben a m. kir. Állami Munkásbiztosítási Hivatalhoz fordul azzal a kórelemmel, hogy az Állami Hivatal a m. kir. igazságügyminiszternél, mint a törvény 159. §. és a munkásbiztosítási választott bírósági eljárást szabályozó 49157/1908. sz. keresk. miniszteri rendelet 31. §-a szerinti főfelügyeleti hatóságnál egy oly tartalmú rendelkezést eszközöljön ki, mely a választott bíróságokat a pénztári *elnökségeknek* határozatainak tárgyalására ia kötelezze.

A határozat megokolása az, hogy a háború alatt több esetben fordult elő, az ezután bekövetkező katonai behívások folytán pedig a jövőben előreláthatóan még gyakoribb lesz az az eset, hogy a ker. pénztárak a tagoknak az országos pénztári alapszabályok 67. §-a szerinti előterjesztéseit csak elnökségi ülésen tárgyalhatja le,

mert az igazgatóság a tagok túlnyomó részének távolléte és az ebből eredő határozatképtelenség miatt ülésre nem hívható egybe. A ker. pénztárak ez az eljárása szabálytalanságnak nem minősíthető, mert még abban az esetben is, ha a pénztárilletékes alkalmazottak intézkedésével meg nem elégedő tag- előterjesztéseit a törvény utalta volna a ker. pénztári igazgatóság hatáskörébe, az elnökségnek a pénztári alapszabályok 32. §-a illetve az országos pénztári alapszabályok 174. §-a értelmében még ekkor is joga volna az igazgatóság határozataíig valamely betegsegélyezési igényre vonatkozó előterjesztés, vagy időleges járadék ügyéről (T. 88. §.) érvényes határozatot hozni. Minthogy azonban *maga a törvény* az ily ügyek elbírálását kifejezetten az igazgatóság hatáskörébe nem utalta, hanem e fórum illetékességét egyedül az orsz. pénztári alapszabályok 67. §-a állapította meg, ugyanaz az alapszabály 174. §-a szerinti illetékesség ezekre az ügyekre is vonatkoztatható. Az 1907. évi XIX. t.-c. 50. §-a utolsó bekezdése ugyanis egyedül azt a rendelkezést tartalmazza, hogy az e §. illetve az 51. §. szerint járó segélyeket az Országos Pénztár alapszabályaiban meghatározott módon a kerületi pénztár szolgáltatja ki, és a választott bírósági eljárási rendelet 3. és 35. §§-ai, valamint az 50. §. I. és 2. pontja sem tekinti *conditio sine qua non* gyanánt azt, hogy a munkásbiztosítási választott bíróság felelbezés alapján valamely konkrét ügyet csak akkor teljét bírálat tárgyává, ha az illető ügyben a pénztári igazgatóság már határozott,

A m. kir. Állami Munkásbiztosítási Hivatal bírói tanácsának 1912. P. 19. számú elvi határozata (*Schulcz Ágost dr.: Jog gyakorlót* 699. I.) fentiekkel ellenkezik. Ezzel szemben azonban annak a körülménynek a figyelembe vételét tartja az elnökség szükségesnek, hogy ennek a határozatnak meghozatalakor még nem volt tekintetbe vehető az a körülmény, hogy a pénztárak igazgatósága a katonai behívások folytán oly kis számra fog. megfogyatkozni, hogy ezzel az igazgatósági ülések megtartása lehetetlenné válik. Ez a tény tette szükségessé azt is, hogy az Állami Hivatal 12930/914. ez. rendeletet kiadja.

Felelős szerkesztő-kiadó: Dr. Kadosa Marcel.

Helyettes- szerkesztő: Zádor Pál.

Márkus Samu könyvnyomdája, Budapest, V., Korall-utca 6.